

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

Eliška Salajková

Litanie

Vedoucí práce: Pavel Hradilek

Obor: Teologie křesťanských tradic

Rok: 2006

Chci na tomto místě poděkovat vedoucímu bakalářské práce Ing. Pavlu Hradilovi za rady a pomoc při vlastním zpracování tématu.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Litanie“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Praze dne:

Obsah

Anotace	6
Abstrakt	6
1. Úvod	7
2. Základní charakteristika litanie	9
2.1. Historie modlitby litanie	10
2.2. Novodobé litanie	13
3. Invokace Kyrie eleison	14
4. Stationární bohoslužba a římské tituly	16
4.1. Římské tituly	16
4.2. Stationární bohoslužba	17
4.3. Římský stationární systém	17
5. Průvody	20
6. Poznámky ke vstupním obřadům	22
7. Patroni titulů a bazilik a jejich místo v Římském kánonu a litanii	23
7.1. Patroni titulů	23
7.2. Patroni bazilik	26
8. Litanie ke všem svatým	31
8.1. Struktura litanie ke všem svatým	31
8.2. Použití litanie ke všem svatým v liturgii	32
8.3. Litanie ke všem svatým používaná před II. vatikánským koncilem ..	32
8.4. Litanie ke všem svatým používaná po II. vatikánském koncilu	32
8.5. Litanie ke všem svatým Starokatolické církve v ČR	33
8.6. Srovnání litaní ke všem svatým: Římský misál (1940), Český misál (1983) a litanie starokatolické církve	33
8.7. Litanie ke všem svatým J. Franka Hendersona	37
9. Závěr	41
10. Přílohy	43
10.1. Litanie Deprecatio Gelasii	43
10.2. Římské titulární kostely ve 4. století	45
10.3. Římské titulární kostely v 6. století	46
10.4. Seznam římských titulů z roku 499 a roku 595	47

10.5. Text Litanie ke všem svatým po II. vatikánském koncilu	48
10.6. Text Litanie ke všem svatým Starokatolické církve v ČR	49
10.7. Text Inkuzivní litanie ke všem svatým J. Franka Hendersona	51
11. Literatura	53

Anotace

Bakalářská práce „Litanie“ se zabývá původem liturgických průvodů nazývaných litanie a také litaní jako modlitební formou. Oba významy jsou vzájemně propojeny, protože zpěv litaní provázel věřící při průvodech. Původ jak průvodů, tak litanijní formy modliteb můžeme hledat v Byzanci, jejich používání v západní církvi prošlo vývojem a bylo přizpůsobeno západnímu křesťanství. První část se věnuje základní charakteristice litanie a invocace Kyrie eleison, na kterou navazuje kapitola o titulech a stationární bohoslužbě v Římě. Následující kapitoly se věnují litaním jako součásti liturgie, zejména litaním ke všem svatým. Text se zabývá historií této modlitební formy a srovnává několik konkrétních tvarů. V závěrečné části se pokouší nastínit vývoj litanie do budoucna.

Abstract

This bachelor work „Litany“ deals with the origin of liturgical processions called litanies and with the litany as a form of prayer. These two meanings are tightly connected as the singing of litanies was an inseparable part of the processions. The origin of the processions just as of the litany prayer form can be traced back to Byzantium, their use in the western Church has developed and been adapted to the western Christianity. The first part deals with the basic characteristics of litany and invocation Kyrie eleison and is followed by a chapter about titulars and stationary service in Rome. The next chapters focus on litanies as a part of liturgy, with a special attention to the Litanies of the Saints. The text pursues the history of this prayer form and compares some of them. In the concluding part it tries to outline the development of litany in the future.

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je litanie jak ve smyslu náboženského průvodu, tak jako formy modlitby. Litanie v obou pojetích mě provází od dětství, díky farnosti, ze které pocházím. Průvody jsou zde nedílnou součástí svátků liturgického roku. Neobejde se bez nich slavnost Božího Těla, slavnost Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a litanie tvoří vlastní podstatu prosebných průvodů do polí.

Slavnost Božího Těla slaví farnost eucharistickou bohoslužbou a liturgickým průvodem ke čtyřem oltářům. Charakteristické rysy průvodu: kněz nese pod baldachýnem monstranci, mladí muži nesou velké korouhve, mladší chlapci malé korouhve, zpěvy doprovází dechová hudba a u každého z oltářů, které mají své tradiční místo i rodiny, které je připravují, zpívá chrámový sbor. Mnoho dětí a mladých lidí ale i starších farníků se účastní slavnosti v krojích a děti pilně sypou okvětní lístky na cestu.

Také součástí slavnosti Nejsvětějšího Srdce Ježíšova je průvod, který předchází vlastní bohoslužbě slavené vždy na prostranství před kostelem. V průvodu je kromě tradičních korouhví nesena socha Ježíše a navíc také tzv. nástroje Božího umučení. Ty zahrnují např. kříž, hřeby, trnovou korunu, kopí, Veroničinu roušku, žebřík, kohouta. Všechny tyto předměty nesou opět mladí lidé v krojích. Během průvodu se zpívají písně s tématem Ježíšovy lásky k lidem a děti opět sypou na cestu okvětní lístky.

Vzhledem k důležitosti zemědělství pro danou oblast patří k liturgickému roku také prosebné průvody do polí. Ty mají daleko skromnější charakter, ale jsou velmi populární.

S modlitbou litaní se nejčastěji setkávám ve své farnosti při pěší pouti na mariánské poutní místo, která má svůj původ v době cholery v roce 1840. Recituje nebo zpívá se Litanie loretánská, Litanie ke sv. Josefu, Litanie ke jménu Ježíš, Litanie ke všem svatým.

Na základě těchto zkušeností jsem se rozhodla právě pro téma litanie. Chci se věnovat historickému pozadí jak liturgických průvodů, tak i litanijní formě modlitby.

Jako problém vnímám nesrozumitelnost textů použitých při těchto příležitostech, které jsou psány v jazyce předminulého století. To se týká mimo jiné i Litanie ke všem svatým, pokud uvádí světce dnešním křesťanům neznámé, svaté převážně z dob starověku a středověku nebo pouze osoby zasvěceného života. Také touto otázkou se budu zabývat.

Sama považuji průvody za jedinečnou křesťanskou tradici, která pomáhá vytvářet společenství farnosti a zároveň prezentuje toto společenství navenek a litanii jako zajímavý způsob modlitby.

Ve své práci nejprve uvedu základní pojmy a historii litanie a invokace Kyrie eleison. V další části se budu věnovat římským titulům a římskému stationárnímu systému. Následně srovnám patrony titulů s některými liturgickými texty včetně různých verzí litanie ke svatým. V závěru práce se zaměřím na využití litanie v dnešní liturgii a pokusím se nastínit její možnosti do budoucna.

2. Základní charakteristika litanie

Pojem litanie označuje jednak **typ modlitby**, ve které jsou za sebou řazeny prosby nebo vzývání Boha nebo svatých, ale i **průvod** se žalmy a zpěvy. Obsahové spektrum modlitby litanie může být velmi široké, od proseb za církve, přes prosby o Boží pomoc až po prosby za odvrácení Božího hněvu¹. Litanie jsou stupňované žádosti, zapřísahání. Používají se jak při veřejných bohoslužbách, tak i při soukromých pobožnostech. Jedním ze základních znaků modlitby je ustálená odpověď na jednotlivé invokace: „Kyrie eleison“.

Slovo litanie je odvozeno z latinského *litanía* (*letania*), které odkazuje k termínu *litatio*, tedy k usmíření bohů, nebo zdaru obětí². Původní řecký výraz *lite* je řeckým označením jak pro modlitbu, tak i pro snažnou prosbu. Později pojem označoval také náboženské průvody³. Dalším výrazem, který se přímo vztahuje k tématu je *ektenie* (*ektené*). Označuje ve Východní církvi přímluvnou modlitbu ve formě litanie, kdy jáhen přednáší jednotlivé prosby a shromáždění či sbor odpovídá „Kyrie eleison“. Pravoslavná liturgie odlišuje *ektenie* od *lité* nebo také *litie* (řecky „společná modlitba“), které označují prosebný průvod (slavnostní průvodové litanie) na závěr večerní modlitby svátečních dní⁴. Litií se nazývá modlitba u dveří chrámu, při níž se vzývají Matka Boží a svatí. V minulosti se konala před chrámem, aby se velkého svátku mohli účastnit i katechumeni a kajícíci, kterým nebyl dovolen vstup do chrámu⁵. Litie je součástí pouze neeucharistických bohoslužeb, kdežto *ektenie* je součástí jak eucharistické, tak i neeucharistické bohoslužby. Pro litanie se v byzantském ritu užívala ještě další jména, která se odvolávala k jejich různým typům⁶. Například synapté měla formu procesního zpěvu používaného při průvodech v Konstantinopoli⁷.

Uvedený typ modlitby má kořeny ve 136. žalmu: ...Chválu vzdejte Bohu bohů, jeho milosrdenství je věčné, chválu vzdejte Pánu pánů, jeho milosrdenství je věčné,... a 3. kapitole deuterokanonické knihy Přídavky k Danielovi: Dobrořečte Hospodinu, všechna jeho díla, velebte a vyvyšujte ho navěky, dobrořečte Hospodinu, nebesa, velebte a vyvyšujte ho navěky,...

---

¹ Viz Catholic encyclopedia: pojem litany

² Viz Latinsko český slovník: 265, pojem litatio

³ Viz The Urban Character of Christian Worship: 208

⁴ Viz Liturgicko-teologický tematický významový slovníček: 6

⁵ Viz Dobrý pastýř – Brněnský pravoslavný věstník, prosinec 2003: 11

⁶ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem litany

⁷ Viz The Urban Character of Christian Worship: 226

Úvodní část litanie ke všem svatým je tvořena invokací *Kyrie eleison*. Je možné ji najít téměř ve všech starých liturgiích. Často se objevuje přímo v řečtině, bez ohledu na jazyk zbytku bohoslužby. Zdá se, že tato invokace čerpá jak z židovských a pohanských liturgických formulací⁸, tak i z císařského dvorního ceremoniálu. Předzpěvák provolával panovníkovi chválu a lid projevoval souhlas zvoláním „*Kyrie eleison*“. Podobně odsouzcenci na smrt tímto zvoláním žádali vládce o milost. Křesťané ale toto volání směřovali ke Kristu jako nejvyššímu vládci⁹.

Ve Starém zákoně najdeme invokaci *Kyrie eleison* především v Žalmech. Český ekumenický překlad (ČEP) překládá tato místa několika výrazy: smiluj se nade mnou (Ž 4,2; Ž 6,3; Ž 9,4), odpusť mi (Ž 25,11), Hospodine, slituj se nad námi (Iz 33,2)¹⁰. Uvedené formulace měly už zde svým tvarem blízko k liturgické formě.

Také v novozákonních textech najdeme zvolání vyjadřující naléhavé prosby. (*Kyrie eleison*, řecky: *Κυριε ελεησον*). Tentokrát překládá ČEP všechna místa shodně výrazem smiluj se nad námi (Mt 9,27; Mt 20,30; Mt 15,22; Mk 10,47; Lk 16,24; Lk 17,13). Uvedené případy se vždy vztahují ke konkrétní situaci, a proto je zvolání *Kyrie eleison* vždy doplněno zájmenem, tzn. smiluj se nad námi (nade mnou), *Kyrie eleison me*, nebo *eleison hemas*. Liturgická forma tuto konkretizaci vypouští. Ve všech novozákonních pasážích je invokace *Kyrie eleison* směřována ke Kristu¹¹ a podle použití můžeme usuzovat, že takto v modlitbách oslovovali Boha řecky mluvící křesťané.

2.1. Historie modlitby litanie

Některé původní formy modlitby litanií mohou mít původ v pohanských modlitebních formulacích, které křesťanská společenství přizpůsobila pro své potřeby - využila stylizace, které byly tradičně spojovány s modlitbou¹². Litanie, jak už bylo řečeno, je označením i pro náboženské průvody, které nejsou záležitostí pouze křesťanů, ale pocházejí z předkřesťanského období a tvořily součást náboženského života pohanů. Proto byl také stanoven den pro konání prosebných průvodů ve shodě s pohanským

---

⁸ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem *Kyrie*

⁹ Viz Eucharistie: 88

¹⁰ Další použití invokace v SZ: Ž 121,3 (Nedopustí, aby uklouzla tvá noha, nedříme ten, jenž tě chrání); Tobiáš 8,10 (Když Reúel vstal, zavolal své služebníky, aby šli a vykopali hrob. Řekl si však: „Kéž by nezemřel a my se nestali předmětem posměchu a hanobení.“)

¹¹ Viz Catholic encyklopa: pojem *Kyrie*

¹² Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem *litany*

svátkem s cílem jeho překrytí. Fenoménu průvodů bude věnována samostatná kapitola¹³.

První jistý důkaz používání litaní v křesťanské bohoslužbě naznačuje, že litanie vznikla v Antiochii ve druhé polovině 4. století. Na konci století byla litanijní forma přímlov používána v Jeruzalémě, ze Sýrie byla přenesena do Konstantinopole a pak zřejmě došlo k rychlému rozšíření na celém Východě.

Není možné jednoznačně odpovědět na otázku, zda k rozšíření litanie na Západ došlo původně přímo ze Sýrie, nebo zda to bylo z Konstantinopole. V Římě se litanie užívá od 5. století. Západ převzal modlitbu v odlišné formě. Společenství věřících opakovalo celou sekvenci (prosbu i odpověď *Kyrie eleison*) pronesenou kantorem. Tento způsob modlitby se v Římě používal především při prosebných průvodech.

Litanie se v římské liturgii objevuje v různém tvaru: jako úvodní modlitba křesťní bohoslužby v rámci velikonočního nočního bdění, při prosebných průvodech všeho druhu, při pohřebních modlitbách, při mnoha svěceních a žehnáních (se vsuvkou speciální žehnací prosby). Její původní místo v liturgii bylo na konci bohoslužby slova, ale papež Gelasius (492–496) ji posunul na začátek bohoslužby, na místo, kde je dnes jako její pozůstatek umístěno *Kyrie eleison*. Stejně tak můžeme za prapůvodní místo *Kyrie* považovat právě litanii, kdy obec prostřednictvím kněze přednášela prosby a lid na ně odpovídal právě odpovědí *Kyrie eleison*¹⁴.

Nejstarší dochovanou západní litanii je *Deprecatio Gelasii* - jedná se o římskou litanii z konce pátého století. Jak formou, tak i obsahem má blízko k byzantským litaním a do římské liturgie byla vložena mezi vstupní zpěv a vzbuzení lítosti za papeže Gelasia. Nese jeho jméno a nahradila starší přímlovné pozdravy a modlitby po čtení a kázání.¹⁵ Text této litanie uvádím v příloze 1.

Od Gelasiovy litanie se od 6. století začalo upouštět a nahradila ji litanie označovaná pouze jako *deprecatio*, šlo o přímlovy bez další specifikace. Původci těchto změn byly reformní zásahy do liturgie papeže Řehoře Velikého (590–604). Pojem litanie však byl používán také pro kající obřady nebo procesí, popřípadě pro kající procesí a je jasně spojen s konkrétními dny: se třemi dny před svátkem

---

¹³ Viz kapitola 5

¹⁴ Viz Lexikon Liturgie: 95, pojem *Kyrie*

¹⁵ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem litanie

Nanebevstoupení Páně¹⁶. Zde je patrné spojení dvou základních prvků litanie: kajícnost a přimluva.

Pojem litanie označoval původně průvod zahrnující různé modlitby, teprve později se jej začalo používat pro označení konkrétního typu modlitby. Toto užití pojmu litanie známe i dnes, ale pro průvody se vžilo označení procesí. Oficiální litanie římské liturgie byla nazvána Litanií ke všem svatým, ale podle struktury a počtu zvolání se jedná o litanie ke Kristu. Ve středověku¹⁷ bylo vzývání svatých vloženo do základní stavby litanie: Kristus byl vzýván jako hlava celého těla - všech svatých.¹⁸ Pořadí vzývání svatých pochází z Malé Asie z období kolem roku 400¹⁹. Forma litanie ke všem svatým se výrazně liší od typu byzantské litanie i od litanie Deprecatio Gelasii. Přesto i ona má svůj původ v Antiochijské Sýrii a na Západ byla převzata v 7. století, pravděpodobně během pontifikátu Sergia I. (687-701), který sám z Antiochie pocházel.²⁰ Ve svých starších vrstvách představuje modlitba litanie silnou kající modlitbu ke Kristu²¹.

Litanijní forma byla vždy především lidovou, proto vznikaly po vzoru oficiálních litaní i mnohé další používané při lidových pobožnostech. S nástupem renesance byly litanie zhudebněny do sborových chrámových zpěvů, na kterých se už lid nepodílel ani svými odpověďmi.

Litanie ke všem svatým je zároveň nejstarší českou duchovní písní, dnes známou pod názvem *Hospodine, pomiluj ny*. Poprvé je doložena z roku 1055, kdy byla zpívána při volbě knížete Svyatopluka. Nejstarší dochovaný zápis pochází z kroniky břevnovského mnicha Jana z Holešova z roku 1397. Její text je původně volným překladem řeckého zvolání *Kyrie eleison*, které je také označováno za první křesťanskou modlitbu²². Zjednodušená linie melodie a prostý český text tuto píseň zpřístupnil i laikům. Souvislost mezi chorálem a řeckým *Kyrie eleison* lze vidět v zakončení chorálu slovem „krleš“, kdy jde velmi pravděpodobně o zkomoleninu²³.

Teprve na konci 16. století byla pro celou církev schválena a zavedena její závazná forma. Vyskytuje se v Římském breviáři vydaném roku 1568 papežem Piem V.

---

¹⁶ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem litany

¹⁷ The Urban Character of Christian Worship: 162, poznámka 84 „*zdá se, že vzývání svatých bylo do římské litanie vloženo v 8.století*“

¹⁸ Viz Kleines liturgisches Wörterbuch: pojem litanie

¹⁹ Viz Lexikon pro teologii a církev VI.: pojem litanie

²⁰ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem litany

²¹ Viz Lexikon für Theologie und Kirche IV.: pojem litanei

²² Viz Ottova encyklopedie: svazek VI., str.362, pojem: Čechy – dějiny hudby

²³ Viz Ottova encyklopedie: svazek XV., str. 496, pojem: *Kyrie eleison*

(1566-1572), uskutečňovatelem reformních dekretů tridentského koncilu. Nový, dodnes platný text litanie, uvádí *Calendarium Romanum* z roku 1969. Celá publikace se odvolává ke konstituci *Sacrosanctum concilium* II. vatikánského koncilu.

Už v prvních staletích po reformaci se ukázalo jak v Německu, tak v Anglii, že reformované církve nechtějí zůstat bez velkých litaní staré církve (ovšem při zřeknutí se vzývání svatých). Martin Luther vytvořil v roce 1529 nový obsah 2. a 3. části litanie ke všem svatým v němčině a latině.

Ve středověké Anglii byly litanie zpívány během prosebných dnů a také denně během půstu a na mnoha místech v průvodech každou neděli před farní mší. Také canterburský arcibiskup Cranmer zanechal v BCP (*Book of Common Prayer*) velmi kvalitní litanii. Je součástí všech liturgií reformace. Její struktura je založena na římské litanii, ale obsah prozrazuje vliv Lutherovy litanie z roku 1529, stejně jako vliv Byzantské větší litanie. Od roku 1549 byla všechna vzývání svatých vynechávána²⁴.

2.2. Novodobé litanie²⁵

Velké množství litaní bylo vytvořeno během nedávných liturgických revizí. Litanie založená na Byzantských modelech se objevila ve skotské BCP (*Book of Common Prayer*) z roku 1929, dále v *Church of England's Series 2* z roku 1967. Revidovaná Americká BCP obsahuje několik litaní: „Velká litanie“ je revizí litanie z BCP, dále uvádí vlastní litanie pro alternativní rituál pro večerní modlitbu (založené na byzantských), pro ordinace, pro přímluvy za umírající, pro pohřby a pro znovuvysvěcení používaného kostela. Pro eucharistii jsou tři z šesti forem přímluv formulovány jako litanie, ze kterých dvě mají strukturu inspirovanou byzantskými.

Nejvýznamněji používaná litanijní forma v reformované bohoslužbě římského ritu je v přímluvách, které nahradily dřívější modlitby v ranní a večerní modlitbě. Existují také další pro obřad uvedení do křesťanské dospělosti.

Liturgická *Communauté de Taizé* pokračuje v užívání litaní: čtyři z pěti forem přímluv při bohoslužbě jsou litanie (byzantsko-gelasiánského typu). Pozdější vlastní litanie lišící se podle dnů nebo období jsou zaneseny do ranního a večerního breviáře. Ukazují velkou představivost a citlivost ve formě i obsahu. Litanie z Taizé jsou zřejmě nejlepší z množství moderních litaní po stránce liturgické i literární.

---

²⁴ Viz *A new dictionary of liturgy and worship: pojem litanie*

²⁵ Viz *A new dictionary of liturgy and worship: pojem litanie*

3. Invokace Kyrie eleison

Kyrie eleison je velmi staré ještě předkřesťanské zvolání, běžně používané např. v pohanském kultu slunce, ale také obecně pro vzývání boha nebo vládce²⁶. Ani zařazením do křesťanské liturgie nebylo ukončeno jeho používání v pohanských ritech²⁷. Jak už bylo uvedeno, vyskytuje se zvolání Kyrie eleison jak v Novém, tak i ve Starém zákoně a vyjadřuje prosbu o záchranu v nouzi, nebo také o vysvobození z hříchu. Především však jde o nejstručnější a nepůvodnější formu vzývání Krista²⁸. Toto můžeme doložit právě úryvky z Nového zákona.

Používání invokace Kyrie eleison máme doloženo ze 4. století z Jeruzaléma a Antiochie²⁹, odkud se rozšířilo do dalších oblastí, které přijaly křesťanství. Kyrie eleison se nejčastěji objevuje v řečtině, a to bez ohledu na jazyk ostatních částí liturgie. První potvrzené užití v liturgii pochází z osmé knihy Apoštolských konstitucí, kde se nachází formule „Kyrie eleison“ jako odpověď na různá zvolání zpívaná diákonem³⁰. Invokace Kyrie eleison je stále nejčastější odpovědí při litaniích ve východních ritech. Stejně jako samotná litanie i Kyrie eleison se zřejmě rozšířilo z Antiochie a snad i z Jeruzaléma.

V Římě byla na konci 2. století sloužena liturgie v řečtině³¹, ale zvolání Kyrie eleison zřejmě nemůžeme považovat za fragment, který by v západním ritu přetrval právě z tohoto období. Nejspíše bylo vloženo do latinské liturgie později³², konkrétně během pontifikátu Gelasia (492-496), který provedl význačné změny v římské liturgii. Kyrie eleison bylo používáno jako odpověď na jednotlivé prosby litanie.

O používání odpovědi Kyrie eleison v Jeruzalémě v roce 384 píše poutnice Egerie. Z jejího podání není zřejmé, zda se jedná o formu pro ni dosud neznámou. Ale její slova³³ lze podle mého názoru spíše považovat za pouhé upřesnění pro evropského čtenáře.

Nejvýrazněji se Řím liší právě v rozšíření o zvolání *Christe eleison*, jehož zavedení odpovídá době pontifikátu Řehoře I. (590-604). Uvedené doplnění modlitby je

---

²⁶ Viz Lexikon für Theologie und Kirche: pojem Kyrie

²⁷ Viz Lexikon Liturgie: pojem Kyrie

²⁸ Viz Lexikon Liturgie: pojem Kyrie

²⁹ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem Kyrie

³⁰ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem Kyrie

³¹ Viz Eucharistie: 44

³² Viz A new dictionary of liturgy and worship, pojem Kyrie

³³ Putování Egeriino: *A když jáhen říká jména jednotlivců, přečetní chlapci, kteří tam stojí, vždy odpovídají: Kyrie eleison (jak my říkáme: Pane, smiluj se), a jejich hlasů je bezpočet*

až dodnes na Východě neznámé. V Římě bylo Kyrie eleison ve svých proměnách přijímáno v trojstupňové formě: „Kyrie eleison – Christe eleison – Kyrie eleison“. Tato tři zvolání se mohla opakovat buď třikrát, pak vznikalo devítičlenné zvolání, ale existovala i zvolání se třemi, šesti nebo i dvanácti prvky³⁴. Právě ve chvíli, kdy se Kyrie eleison objevovalo ve své trojstupňové formě, byl položen základ k jeho tributárnímu výkladu. Emminghaus připouští jako adresáta zvolání Kyrie eleison Otce, protože toto pojetí podporuje starý liturgický zákon o směřování všech modliteb k Otci. Také v byzantské tradici je dodnes takto zachovávan. Na základě Pavlových listů, kde je Ježíš běžně označován jako „Kyrios Jesus“, mohou zvolání směřovat také ke Kristu³⁵. V římské liturgii odpovídá umístění zpěvu Kyrie eleison místu pro litanii, jak je zařazena v syrsko-byzantské liturgii. A protože Řehoř naznačuje, že zvolání Kyrie eleison není užíváno osamoceně, nabízí se právě jeho spojení s litanii tak, jak to známe z dnešní římskokatolické liturgie³⁶.

Na konci 8. století došlo k ústupu od litanii, ale zvolání Kyrie eleison na svém původním místě zůstalo jako samostatná modlitba v trojitě podobě (3x Kyrie eleison, 3x Christe eleison, 3x Kyrie eleison) a v Římě tento způsob setrval až do roku 1969, kdy byl zrevidován a upraven misál, který upravil třístupňovou formu na dvoustupňovou. Křesťanský Východ používá invokaci Kyrie eleison vždy v rámci litanie, jako odpověď na jednotlivé prosby. Západ ji posunul na začátek litanie a dále používal také jako samostatnou modlitbu.

Ordo Romanus primus (počátek 8.století) popisuje stále ještě neustálený počet odpovědí Kyrie eleison, místo je ale už pevné – následuje po introitu³⁷. Ordo svatého Amada z 8. století říká, že se zpívá nejprve třikrát Kyrie eleison, poté třikrát Christe eleison a opět na závěr třikrát Kyrie eleison³⁸. Ve středověku došlo ke změnám zpěvu doplněním o další slova a původní text tak byl překryt množstvím přídavků³⁹. Všechny tyto vsuvky zrušil roku 1570 reformovaný misál Pia V.

---

³⁴ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem Kyrie

³⁵ Viz Eucharistie: 89

³⁶ Viz A new dictionary of liturgy and worship: pojem Kyrie

³⁷ Viz The Urban Character of Christian Worship: 133

³⁸ Viz Catholic encyclopedia: pojem Litany of the Saints

³⁹ Catholic encyclopedia: pojem Kyrie

[Kyrie, Králi a Otče nestvořený, pravý zdroji božství, eleison.

Kyrie, zdroji světla a Stvořiteli všech věcí, eleison.

Kyrie, Ty, který spěcháš označit nás pečeti svého obrazu, eleison.

Kriste, Pravý Bože a pravý člověče, eleison.

Kriste, vycházející slunce, skrze které všechno vzniklo (všechno je), eleison.

Kriste, dokonalá moudrosti, eleison.

4. Stationární bohoslužba a římské tituly

4.1. Římské tituly⁴⁰

Svůj původ mají v předkonstantinovském období, kdy se křesťané scházeli k bohoslužbám v soukromých domech, které byly označeny plaketou (*titulus*) se jménem majitele domu⁴¹. O domácích shromážděních máme několik zmínek v Novém zákoně⁴², o jednom římském domě mluví i Pavel v listu Římanům (Řím 16,3-5). Domácí společenství byla velmi různorodá. Domy určené pro setkávání křesťanů se nejprve pouze upravovaly pro účely shromažďování, později (od roku 313) se na jejich místech stavěly kostely (baziliky), které v některých případech nesly i nadále jméno majitele domu.

Příkladem je římský kostel S. Pudenziana. Historie domu sahá podle legendy do 1. století, kdy v něm údajně po několik let žil sv. Petr, kterému se podařilo obrátit na víru jeho majitele Quinta Cornelia Pudenta a jeho dcery Pudentianu a Praxedu. Obě prý pilně shromažďovaly a pohřbívaly kosti mučedníků. První úprava prostoru pro účely bohoslužeb proběhla mezi lety 140 -155. Na konci 4. století byl vybudován nový kostel nazývaný *Ecclesia Pudentiana* (Pudensův kostel)⁴³. Liber Pontificalis z roku 308 či 309 poskytuje údaje o existenci 25 titulů, jejich počet se však snížil v důsledku pronásledování a v roce 311 je jich zaznamenáno pouze 11.

Jak už bylo řečeno, po konstantinovském obratu se na místech titulů začaly stavět baziliky, tzv. titulární baziliky. Šlo o poměrně malé stavby, protože křesťané se i nadále scházeli v menším počtu. Titulární baziliky sloužily ke slavení eucharistie i k přípravám na křest a ke slavení některých obřadů katechumenátu. V Římě, stejně jako v jiných velkých centrech, se domácí křesťanská společenství lišila svým původem (Židé, pohané), jazykem, kulturou, sociálním složením a částečně i způsobem slavení. Některá shromáždění nadto i slavila velikonoce v jiném termínu. Také množství křesťanů v době před Konstantinem vyžadovalo více center pro shromažďování.

Kyrie, oživující Duchu a sílo života, eleison.

Kyrie, dechu Otce i Syna, ve kterém vše žije (všechno je), eleison.

Kyrie, zbaviteli vin a dárce milosti, prosíme neopouštěj nás pro naše viny, utěšiteli zarmoucených duší, eleison.]

⁴⁰ The Urban Character of Christian Worship: 273, mapa Říma s vyznačenými tituly ve 4. století – viz příloha 10.2.

The Urban Character of Christian Worship: 274, mapa Říma s vyznačenými tituly ve 6. století – viz příloha 10.3.

⁴¹ Viz The Urban Character of Christian Worship: 108

⁴² Sk 12,12; Řím 16,23; 1K 16,19; Ko 4,15; Fm 1-2; Sk 20,6-9

⁴³ Řím: 171

S určitostí můžeme mluvit o devíti místech, bylo jich ale pravděpodobně mnohem více⁴⁴. Úkolem biskupa bylo zajištění jednoty mezi těmito rozdílnými společenstvími v rámci města.

4.2. Stationární bohoslužba

Jeden z jednotících prvků spočíval v systému stationárních bohoslužeb. Baldovin charakterizuje stationární bohoslužbu ve své knize následovně:

„Stationární liturgie je bohoslužba, která se koná v určeném kostele, ve svatyni nebo na veřejném místě ve městě nebo v jeho blízkosti, v den slavnosti, půstu nebo připomínky, které předsedá biskup nebo jeho zástupce a tato bohoslužba je zároveň hlavní liturgickou slavností pro místní společenství (církve) v daný den“⁴⁵.

Během stationární bohoslužby se uplatňují oba významy pojmu litanie: litaní se nazývaly průvody mezi místem sejití a místem slavení stationární bohoslužby a zároveň prosebná modlitba ve formě litanie byla recitována nebo zpívána během průvodů.

Ve 4. století se staly nedílnou součástí liturgického roku veřejné pobožnosti a průvody. Často byly stanoveny na den, kdy obvykle své průvody k božstvům konaly pohané. Historici (křesťanské bohoslužby) charakterizují tento fenomén jako výsledek vzájemného působení velkoměsta a křesťanské bohoslužby⁴⁶. Základem pro vznik systému stationárních bohoslužeb v Jeruzalémě byly návštěvy míst spojených s Ježíšovým životem a velikonočními událostmi. V Římě plnily funkci sjednocování jednotlivé tituly, zatímco Konstantinopole byla přímo vystavěna jako prostor pro konání stationárních bohoslužeb⁴⁷.

4.3. Římský stationární systém

Pojem *statio* byl používán v Římě od čtvrtého století jako označení místa pro konání liturgického shromáždění.

Postupný vývoj zárodků stationárního systému v překonstantinovském období ovlivnilo několik faktorů. Mezi nejdůležitější patřila snaha o utajení v době pronásledování, kdy bylo nutné měnit místa pro shromažďování, touha po jednotě velmi různorodých společenství a slavení výročí mučedníků na hřbitovech. Systém se začal

---

⁴⁴ Viz The Urban Character of Christian Worship: 145

⁴⁵ Viz The Urban Character of Christian Worship: 37

⁴⁶ Viz The Urban Character of Christian Worship: 36

⁴⁷ Viz The Urban Character of Christian Worship: 232

rozvíjet na přelomu 2. a 3. století. Na konci 5. století došlo k ustálení systému státií, protože některé ze státií, která byla zahrnuta do systému, byla postavena právě v druhé polovině 5. století⁴⁸. Organizace stationárního systému se vyznačovala právě tím, že daný svátek se každý rok slavil na stejném místě. Vývoj stationárního systému ovlivňovala především geografická poloha jednotlivých státií a jejich historie, teologické hledisko mělo jen malý vliv⁴⁹. První kompletní seznam státií přináší *Würzburgský Comes* z 8. století⁵⁰.

Nejvýznamnějším obdobím pro konání stationárních bohoslužeb bylo období postu a svatého týdne. Jedná o jediné období, kdy i mnoho titulů sloužilo jako státiá. Postní doba začínala Popeleční středou a během celé doby postní se stationární místa střídala, což můžeme považovat za snahu o udržení liturgie v pohybu a to tak, aby stationární bohoslužby pokryly celé město. Bohoslužby o nedělích, kvatembrových dnech, ve středu a pátek v čtvrtého týdne, ve středu svatého týdne a v pátek pátého týdne byly slouženy v hlavních bazilikách, ostatní se konaly v jednotlivých titulech. Místu konání bohoslužby odpovídala i liturgická čtení. Jako příklad můžeme uvést státió o čtvrtém pátku, které se konalo u sv. Eusebia. Evangelium pro daný den nabízí příběh o vzkříšení Lazara a bazilika sv. Eusebia se nachází právě na místě starověkého pohřebiště. Státió třetího pátku probíhalo u sv. Vavřince v Lucině, v jehož blízkosti se nachází studna. Z Janova evangelia se v tento den četla perikopa o setkání Ježíše se Samařankou u studny. V těchto případech je těžké odpovědět na otázku, zda bylo místo přizpůsobeno liturgickému textu nebo tomu bylo obráceně⁵¹. Období postu zároveň názorně ukazuje propojenost křesťanské bohoslužby a města.

Do každého čtvrtletí byly zařazeny tzv. kvatembrové nebo-li suché dny, které měly kající charakter⁵². Konkrétně šlo o středu, pátek a sobotu určeného týdne (po třetí neděli adventní, po první neděli postní, ve svatodušním týdnu a po svátku pozdvižení sv. Kříže) a bohoslužba se v tento den konala vždy na stejném místě. Středeční kající liturgie měla své místo v bazilice P. Marie Větší, páteční v bazilice Dvanácti apoštolů a sobotní v bazilice sv. Petra.

Zvláštní postavení měl samozřejmě velikonoční týden, kdy se bohoslužby konaly v hlavních římských bazilikách. Liturgická čtení i zde korespondovala s místem

---

⁴⁸ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 150

⁴⁹ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 158

⁵⁰ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 124

⁵¹ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 154

⁵² Viz *Římský misál*: 84

statia. Velikonoční vigilie se slavila v Lateránu (jedná se o baziliku dedikovanou Spasiteli, proto stojí na prvním místě v důležitosti; dedikace Janu Křtiteli a Janu Evangelistovi je pozdější), nejvýznamnějším chrámu, nedělní bohoslužba měla své místo v bazilice P. Marie Větší, pondělním státiem byla bazilika sv. Petra, v úterý se jednalo o baziliku sv. Pavla, ve středu o baziliku sv. Vavřince, ve čtvrtek o baziliku Dvanácti apoštolů, v pátek o baziliku Marie u mučedníků⁵³ a sobotní bohoslužba se konala opět v Lateránu. Baldovin poznamenává, že pořadí bazilik bylo dáno důležitostí daného patrona pro město⁵⁴.

Advent a vánoce se vyvinuly jako liturgické období relativně pozdě. Zmínku o zafixování čtyřtýdenní adventní doby máme až z 8. století, ale nelze vyloučit ani dřívější liturgickou specifikaci adventu.

---

⁵³ Viz Řím: 110 - Jedná se o baziliku, ve kterou přeměnil papež Bonifác IV. v roce 609 Pantheon. Dnes už neplní funkci křesťanského kostela.

⁵⁴ Viz The Urban Character of Christian Worship: 156

5. Průvody

Původ průvodů je nutné odlišit od základu, na kterém se rozvíjel stationární systém. Průvody můžeme sledovat na Západě od 6. století, kdy měla na římskou liturgii vliv Byzanc.

První důkaz veřejného liturgického průvodu v Římě máme z roku 590, kdy papež Řehoř Veliký vyzval věřící k modlitbám v době epidemie a ustanovil tzv. *letanii septiformis*. Název vychází z podoby daného procesí, kdy se věřící podle stavů (kněží, mnichové, řeholnice, děti, vdovy, vdané ženy, muži laici) sešli v sedmi různých kostelech a poté v průvodech přicházeli do kostela P. Marie Větší⁵⁵.

S cílem vymýcení pohanských kultů byla procesí v Římě stanovena na 25. duben, kdy pohané slavily slavnost nazývanou Robigalia, jejíž součástí byl i průvod. Křesťané nazývali své procesí v tento den „*Litania Maior*“ nebo také „*Romana*“. Uvedené datum navíc spadalo do velikonočního období, proto se jednalo spíše o slavnostnější procesí, jehož původ můžeme hledat u papeže Liberia (352 – 366). Ale zdá se, že uvedené procesí má ještě starší datum vzniku⁵⁶. Pojmem „*Litania Minor*“ nebo také „*Gallicana*“ se označovaly kající průvody konané v průběhu tří dnů, které předcházely svátku nanebevstoupení Páně. Jejich vznik (477) je přisuzován biskupu Mamertovi z Vienne. Mají tedy galský počátek, přesto zahrnují mnoho čistě římských prvků, např. totožnou kolektu užívanou v kostele sv. Vavřince v Římě⁵⁷.

Průvody se konaly například také při přenášení relikvií, přivítání církevních nebo světských představených, při nepřízni počasí a při různých nemocech⁵⁸. V polovině 8. století se v Římě konaly průvody minimálně jednou týdně⁵⁹. Průvody s cílem uctívání jsou známé až ze 14. století, kdy se začaly objevovat průvody Božího Těla⁶⁰.

Odlišný pohled na původ stationární bohoslužby nabízí slovník *A new dectionary of liturgy and worship*, který vznik fenoménu procesí klade do 4. století. Jeho počátek chápe v souvislosti s Milánským ediktem nebo spíše s dobou o několik desítek let pozdější, kdy bylo v roce 380 křesťanství prohlášeno za státní náboženství

⁵⁵ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 158

⁵⁶ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 159

⁵⁷ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 140

⁵⁸ V mé domovské farnosti se koná každoročně průvod na poutní místo (vzdálené asi 30 km), kam se v roce 1840 vydali farníci v době moru.

⁵⁹ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 122

⁶⁰ Viz *Lexikon Liturgie*: pojem Prozession

Římské říše. Tato situace umožnila křesťanům veřejnou demonstraci svého vyznání, které se projevovalo mimo jiné také formou procesí nazývaných litanie.

Průběh stationární bohoslužby v Římě se sestával z části zvané kolekta. Jednalo se o místo, kde se lid sešel a kde také proběhly úvodní obřady: zpěv vstupního žalmu, po kterém přicházel k oltáři papež a následovala slavnostní řeč s výzvou k průvodu. Byl provázen antifonami a žalmy a především modlitbou litanie (třikrát), která končila právě až na místě statia. Tam následoval opět vstupní žalm, papežův příchod k oltáři a kolekta (předsednická modlitba) bez pronesení Kyrie nebo gloria⁶¹. Bohoslužba pak dále pokračovala Krédem, přípravou darů a vlastní eucharistickou bohoslužbou. Nejen litanie, ale i antifonální žalm má svůj původ na Východě – obě tyto formy v sobě zahrnují přímou účast lidu na modlitbě. Způsob přednesu žalmu odpovídal dnešnímu používanému v římské liturgii, kdy lid odpovídá na jednotlivé části žalmu vždy stejným refrémem⁶².

Tři průvody s procesními zpěvy tvoří základní strukturu římskokatolické bohoslužby. Původní forma liturgického průvodu a navazujících vstupních obřadů zůstala zachována při slavení velikonoční vigilie. Věřící se schází mimo kostel a po žehnání ohně přichází průvodem do kostela. Úvodní část vigilie je potom zakončena vstupní modlitbou předsedajícího. Prvky průvodu v sobě nese i průvod s přinášenými dary provázený zpěvem. Třetí průvod tvoří věřící, kteří si přicházejí pro eucharistický chléb. Tři průvody korespondují se třemi předsednickými modlitbami, které mají společnou ústřední myšlenku. Naproti tomu procesní zpěvy dnes už často nemají žádnou souvislost.

---

⁶¹ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 160

⁶² *Christian liturgy – Catholic and Evangelical*: 121

6. Poznámky ke vstupním obřadům

Liturgické průvody otevíraly vlastní eucharistickou bohoslužbu, na ně přímo navazovaly vstupní obřady. Průvody byly provázeny modlitbami žalmů a zakončovány modlitbou litanie s odpověďmi Kyrie eleison. Zde můžeme znovu odkázat k Egerii, která nám tuto každodenní praxi potvrzuje ve svém deníku⁶³. Na zařazení Kyrie eleison do liturgie měla zásluhu především popularita procesí. Zároveň měla pravděpodobně vliv i na umístění litanie s odpověďmi Kyrie eleison v rámci liturgie, protože stejně jako v průvodech i později v liturgii litanie následovala po antifonálním žalmu⁶⁴. Od 6. století, jak už bylo zmíněno, byla litanie ze vstupních obřadů vyjmuta a ponecháno zůstalo pouze Kyrie eleison.

---

⁶³ Putování Egeriino: Jeruzalémská liturgie - nešpory

⁶⁴ Viz The Urban Character of Christian Worship: 246

7. Patroni titulů a bazilik a jejich místo v Římském kánonu a litanii

První seznam římských titulů pochází z roku 499 a druhý z roku 595, nejedná se ale o kompletní soupisy statí. V následujícím srovnání se na uvedené soupisy budu odvolávat⁶⁵. Tituly sloužily k liturgiím v neděli a všední dny, baziliky⁶⁶ naopak pro shromáždění o velkých svátcích. Pro srovnání mi dále poslouží tridentský text Litanie ke všem svatým, text litanie uveřejněný v Českém misálu římskokatolické církve a nakonec Římský kánon. Římský kánon byl neproměnnou součástí římskokatolické bohoslužby od doby papeže Řehoře Velikého (zemřel 604). Jedna z jeho částí připomíná společenství se svatými a vyjmenovává některé z nich. Druhý seznam svatých následuje po vzpomínce na mrtvé a vyjadřuje touhu žijících po společenství se svatými⁶⁷. Oba soupisy svatých se zaměřují převážně na římské světce a patrony římských stationárních kostelů. Mnohá jména patronů těchto kostelů se dodnes objevují v liturgických textech: v Římském kánonu a v Litanii ke všem svatým.

7.1. Patroni titulů

Jméno sv. Vavřince se objevuje v mnoha liturgických textech: v Litanii ke všem svatým používané po II. vatikánském koncilu i v tridentském textu, v Římském kánonu, a také např. v Litanii ke všem svatým starokatolické církve. V seznamu titulů se **sv. Vavřinec v Lucině** objevuje v roce 499 i 595. Vavřincovo postavení a důležitost v Římě můžeme srovnávat s postavením mučedníka Štěpána v Jeruzalémě⁶⁸. Jejich souvislost odráží i starokatolický text litanie, který je uvádí společně v jedné invokaci. Vavřinec (230–258) patří mezi nejslavnější mučedníky vůbec. Titul sv. Vavřince v Lucině, který dodnes slouží k bohoslužbám, byl místem kolekty průvodu nazývaného Velká litanie (*Litania Maior*), která se konala 25. dubna⁶⁹. Svátek světce 10. srpna je spojen také s několika historickými událostmi (vítězství Oty I. nad Uhry v roce 955,

---

⁶⁵ Viz The Urban Character of Christian Worship: 114, viz též kapitola 10.4.

⁶⁶ Viz Ottova encyklopedie: pojem bazilika označoval starořímské budovy se sloupovými uvnitř, které sloužily obchodním a právním účelům nebo se také nacházely v soukromých palácích. Jako označení pro křesťanské chrámy se slovo bazilika používá od 4. století

⁶⁷ Římský misál: 35-42

⁶⁸ Viz The Urban Character of Christian Worship: 146, 54 (kosteľ sv. Štěpána v Jeruzalémě)

⁶⁹ Viz The Urban Character of Christian Worship: 130

vítězství Filipa II. u Sain-Quentin v roce 1557) a také se zemědělstvím, což dále přispělo k šíření kultu sv. Vavřince. Pravoslavní si jej připomínají to 23. srpna⁷⁰.

Titul Equitti byl domem označeným podle svého majitele, kde se křesťané scházely již ve 3. století. Ve 4. století dal papež Silvestr (narozen ve 3. století, zemřel 335) vybudovat na jeho místě kostel, který přejal jeho jméno, ale v seznamu titulů z roku 595 je již uveden jako titulus S. Silvestri (soupis z roku 499 jej označuje ještě původním jménem). Kostel dnes nese jméno San Martino ai Monti. V 8. století zařadil papež Řehoř II. postní čtvrtky mezi liturgické dny a právě tehdy byla přidána do stacionárního systému diakonie San Martino ai Monti. Jméno papeže Silvestra je zahrnuto v tridentském textu litanie, ale *Calendarium Romanum* jej neuvádí. Není uveden ani v Římském kánonu. O jeho životě máme málo informací, které ale byly nahrazeny množstvím legend. Mimo jiné i legendou o tzv. Konstantinově darování. Silvestrův význam se zmenšil, když se církev od tohoto podvrhu distancovala. I toto je zřejmě jeden z důvodů, proč byl světec vyřazen z pokoncilního textu litanie.

Titul Caeciliae má svůj původ na začátku 4. století (před rokem 312) a nacházel se v centru Říma⁷¹. Byl postaven na místě rodného domu mučednice Cecílie (narozena kolem roku 200, zemřela v roce 230) a je uveden v obou seznamech titulů. Titul hrál také roli při tzv. *litanii septiformis*, kdy se právě u sv. Cecílie scházely děti, jak popisuje Řehoř z Tours situaci z roku 603⁷². Jméno světice uvádí tridentská verze litanie (mezi ženami) i Římský kánon.

Dalším je **titul Anastasiae**, který má svůj původ ve 3. století. Je uveden v seznamu titulů v roce 499, ale v druhém z roku 595 jej už nenajdeme. *Ordo Romanus XXII.* (790–800) a *Ordo Romanus XVI.* (12. století) uvádí titul jako místo pro žehnání a začátek průvodu na Popelční středu. Uvedená tradice je známa už v 2. polovině 5. století. Titul nese jméno po dárci, kterého autor publikace *Rok se svatými* ztotožňuje se sestrou císaře Konstantina Velikého, která se také jmenovala Anastázie⁷³. Baldovin odvozuje jméno od svaté Anastázie, jejíž ostatky byly darovány právě pro římský kostel v Konstantinopoli 25. prosince⁷⁴, tedy v den, kdy se světí její svátek. Mučednice Anastázie (narozena ve 3. století, zemřela roku 304) je uvedena ve druhém seznamu římského kánonu a v tridentském textu litanie – v oddílu, který uvádí pouze

---

⁷⁰ Cyrilometodějský český pravoslavný kalendář pro rok 2006, na který se zde odvolávám používá Juliánský kalendář.

⁷¹ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 108

⁷² Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 158

⁷³ Viz *Rok se svatými*: 662

⁷⁴ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 157

ženy bez ohledu na stav. Novější varianty ji neuvádějí, ale na 11. listopad připadá její svátek v českém pravoslavném kalendáři⁷⁵.

Titul Clementis je uveden jak v soupise titulů z konce 5. století, tak i z konce 6. století. Místo je považováno za jedno z nejstarších římských křesťanských shromaždišť a zároveň rodný dům papeže a mučedníka Klementa⁷⁶ (narozen v 1. století, zemřel roku 101). Svatého Klementa uvádí pouze Římský mešní kánon (v prvním seznamu svatých), do litanií zařazen nebyl. Český pravoslavný kalendář si světce připomíná 8. prosince⁷⁷.

Titul Crescentianiae uvedený v seznamu z roku 499 je o 100 později pod nazván titulem Sixti. Patří k nejstarším, zřejmě byl využíván křesťany už ve 3. století⁷⁸. Papež a mučedník Sixtus II. (narozen 2./3. století) zemřel 6. srpna 258 v Římě, jáhen Vavřinec potom 10. srpna. Sixtus není uváděn v litaniích, ale pouze v Římském kánonu, v prvním seznamu svatých.

Titul Chrysogoni opět patří mezi ty, které sloužily křesťanům od 3. století, je uváděn v obou sledovaných seznamech titulů. Kostel stojí v Římě nedaleko svaté Cecílie. Mučedníka Chrysogona (narozen ve 3. století v Římě, zemřel roku 303) uvádí jen Římský kánon.

Titul Apostolorum uvádějí oba soupisy titulů. Dnes nese jméno Svatý Petr v řetězech. Až do roku 1960 se slavil svátek svatého Petra v okovech, tato tradice zůstala zachována v pravoslavném kalendáři, kde se uvedený svátek jmenuje Uctívání okovů svatého a všechvalného apoštola Petra⁷⁹. Sv. Petr je zahrnován do všech liturgických textů, své místo v Římském kánonu má na prvním místě po Marii a Josefovi. Také v litanii je první invokace směřována k tomuto apoštolovi. Je uváděn jako první osoba z doby novozákonní (Jan Křtitel je počítán mezi proroky). Petrovo jméno je zakotveno také v liturgii sv. Jana Zlatoústého⁸⁰. Pouze Henderson dal ve svém textu přednost jiným, a to Marie Magdaleně, kterou uvádí na prvním místě spolu s ostatními ženami u hrobu.

Titul Pamachus a titul Vizantis (Byzantis) byly dvěma samostatnými, které se spojily do jednoho díky své blízkosti. V publikaci *The Cardinals of the Holy Roman Church* je vztah pojmenování titulu vysvětlen takto: „*Byzantis byl přítelem Jeronýma,*

---

⁷⁵ Viz Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář pro rok 2006

⁷⁶ Viz Rok se svatými: 602

⁷⁷ Viz Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář pro rok 2006

⁷⁸ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 108

⁷⁹ Viz Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář pro rok 2006: datum 29. 1.

⁸⁰ Viz Liturgie sv. Jana Zlatoústého: 8

otcem Pamachia a zároveň synovcem sv. Pavla“⁸¹. Podle tradice byl kostel postaven na místě domu mučedníků Jana a Pavla, kteří zemřeli ve 4. století v Římě. Dům sloužil křesťanům také jako pohřebiště⁸². Svou roli hrál titul i při *Litanii Maior* – sloužil jako místo pro setkání a začátek průvodu mnichům. Svatí Jan a Pavel jsou považováni za patrony proti nečas. Oba římské světce uvádí jak Římský kánon, tak i tridentský text litanie.

Posledním z titulů, jejichž patrony můžeme dodnes zaznamenat v liturgii je **titul Nicomedis** (takto uveden v soupise roku 499) přejmenovaný na Marcellina a Petra (rok 595). Jedná o mučedníky ze 3. století. Jména obou jsou součástí druhého seznamu světců Římského kánonu.

Římský stationární systém byl tvořen i dalšími kostely, mezi nejvýznamnější patří i **bazilika Stefano Rotondo**. Patron sv. Štěpán není uveden ani v jednom ze seznamů titulů, přesto patřil k velmi populárním světcům, o čemž svědčí jak jeho uvedení v Římském kánonu, tak i dedikace kostela, který byl postaven v letech 468 – 483 právě tomuto světci⁸³. Svou roli hrála bazilika jako shromaždiště a výchozí bod vdaných žen při *Litanii Maior*⁸⁴. Mučedník **Štěpán** je považován za prvního mučedníka pro křesťanství, pro jeho jáhenskou službu k němu bývá přirovnáván jáhen Vavřinec. Štěpánovo jméno je uvedeno v Římském kánonu, liturgii sv. Jana Zlatoustého⁸⁵ i v textech litanie ke svatým, a to jak v tridentské, tak i pokoncilní verzi. Neopomíjí jej ani starokatolický text litanie. Své místo má i v pravoslavném českém kalendáři, který si jej připomíná 9. ledna a také 15. srpna, v den, kdy byly přeneseny Štěpánovy ostatky z Jeruzaléma do Konstantinopole (kolem roku 428)⁸⁶.

7.2. Patroni bazilik

Lateránskou baziliku nechal vybudovat císař Konstantin v letech 314-318⁸⁷ s cílem vytvořit z ní hlavní centrum pro křesťany⁸⁸. Zdá se, že nešlo o zcela novou stavbu, ale úpravu stávající baziliky nebo haly v paláci rodiny Lateraniů⁸⁹. Stavba byla

---

⁸¹ Viz The Cardinals of the Holy Roman Church, II - V Century (112-498)

⁸² Viz Řím: 192

⁸³ Viz Řím: 185

⁸⁴ Viz The Urban Character of Christian Worship: 139

⁸⁵ Viz Liturgie sv. Jana Zlatoustého: 8

⁸⁶ Viz Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář na rok 2006

⁸⁷ Viz Řím: 182

⁸⁸ Viz The Urban Character of Christian Worship: 108

⁸⁹ Viz Catholic encyclopedia: pojem Saint John Lateran

dedikována Spasiteli. Papež Sergius III. (904-911) dedikoval baziliku také Janu Křtiteli a dodatečnou dedikaci Janu Evangelistovi provedl papež Lucius II (1144-1145)⁹⁰. Obě pozdější dedikace souvisely s benediktinským klášteřem sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty, který přiléhá k bazilice a jehož mnichové pečovali o Lateránskou baziliku. Při *Litanii Maior* se klerikové scházeli v Lateránu⁹¹. V bazilice se slavila bohoslužba ve čtvrtek svatého týdne a také velikonoční vigilie⁹². Věřící se zde scházeli k liturgii i následující sobotu. Při litanii septiformis sloužila bazilika pro setkání kleriků (v roce 603)⁹³. Součástí komplexu baziliky je i baptisterium, protože křest uděloval pouze biskup a to o velikonočních v katedrálním chrámu⁹⁴. Baptisterium propojovala s bazilikou kolonáda, kterou přicházeli nově pokřtění do baziliky ke slavení eucharistie. Jedním z hlavních úkolů titulů byla příprava katechumenů. Nárůst počtu věřících ale vedl už ve 4. století ke stavbě dalších baptisterií, a to při bazilikách⁹⁵. Jména Jana Křtitele i Jana Evangelisty jsou uváděna v mnoha liturgických textech: v litaních (mimo jiné také v textu platném před II. vatikánským koncilem i v pokoncilní verzi)⁹⁶, apoštol Jan je zahrnut v seznamu svatých Římského kánonu, Jan Křtitel je zmíněn v liturgii sv. Jana Zlatoústého a pravoslavný český kalendář mu věnuje šest svátků během liturgického roku⁹⁷, zatímco Janu Evangelistovi pouze jeden⁹⁸.

Bazilika Panny Marie Větší byla postavena papežem Liberiem (352–366) a nesla původně jeho jméno. Po koncilu v Efezu změnil název do dnešní podoby papež Sixtus III. (432–440). Díky svému jménu hrála bazilika důležitou roli při mariánských svátcích (2. 2. uvedení do chrámu, 25. 3. zvěstování, 15. 8. nanebevzetí, 8. 9. narození Marie), kdy sloužila jako statio, místem kolekty byl kostel sv. Ondřeje. Kvůli své velikosti byla bazilika využívána jako statio pro některé velké svátky. Probíhala zde bohoslužba ve středu svatého týdne, také během kvatembrových dnů se sloužila bohoslužba v této mariánské bazilice, opět šlo o středu⁹⁹. Liturgické texty pro kvatembrové dny byly vybírány v návaznosti na místo bohoslužby, proto se střední texty soustředily na Ježíšovu matku. V rámci stationárního systému se zde konalo statio

---

⁹⁰ Guide to the churches of Rome, <http://roma.katolsk.no/giovanlateralano.htm>

⁹¹ Viz The Urban Character of Christian Worship: 139, 158

⁹² Viz The Urban Character of Christian Worship: 155

⁹³ Viz The Urban Character of Christian Worship: 158

⁹⁴ Viz Catholic encyclopedia: pojem St. John Lateran

⁹⁵ Viz Raně křesťanská shromaždiště, in Baziliky, chrámy a kostelíky města Říma, in Seriály,

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=897>

⁹⁶ oběma textům se budu věnovat v kapitole číslo 8

⁹⁷ Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář pro rok 2006: 9. 3., 7. 6., 7. 7., 11. 9., 6. 10., 25. 10.

⁹⁸ Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář pro rok 2006: 9. 10.

⁹⁹ Viz The Urban Character of Christian Worship: 155

o velikonoční neděli¹⁰⁰ a také při *litanii septiformis*, ke které vyzval lid Řehoř Veliký v době moru v roce 590¹⁰¹. Význam baziliky souvisel také s chápání Ježíšovy matky jako velké ochránkyně města Říma (spolu s apoštoly Petrem a Pavlem)¹⁰². V rámci římského stationárního systému hrála důležitou roli nejen bazilika Panny Marie větší, ale i další mariánské chrámy: Panna Marie v Transpontině, Panna Marie u mučedníků, Panna Marie na Via Lata, Panna Marie v Porticu, Panna Marie na Trastevere¹⁰³. Postava panny Marie je začleněna do všech liturgických textů, které zde srovnávám, kde je uváděna s různými tituly. Na prvním místě je uvedena v Římském kánonu s titulem Panny a Rodičky Boha. Tridentický text litanie ke svatým ji oslovuje také jako Rodičku Boží a Pannu panen, podání z *Calendaria Romana* přidává navíc titul Matko Boží. Starokatolíci ve své litanii vzývají Marii titulem Matka. V žádné z těchto litaní není uvedena spolu s Josefem. Specifické oslovení přináší text liturgie sv. Jana Zlatoústého, kde je při přípravě darů použit titul Vládkyně naše, Bohorodička a vždy Panna Maria¹⁰⁴. Mariino jméno je vždy uvedeno na prvním místě uvedených textů, v případě litaní po vzývání Trojice.

Bazilika sv. Petra ve Vatikánu byla postavena císařem Konstantinem na hřbitově – na místě Petrova hrobu, kde asi od roku 200 stál oltář. Původní Konstantinova stavba byla stržena a v 17. století byla vysvěcena nová¹⁰⁵. Petr je jedním ze tří hlavních patronů Říma, spolu s Pavlem je též nazýván zakladatelem křesťanství v Římě, kde byli oba podle tradice ve stejný den umučeni. Bazilika byla nedílnou součástí mnoha procesí, během statí v tomto chrámě se často četly úryvky, které zahrnovaly zmínku o Petrovi. *Ordo Romanus L* (datuje se do poloviny 10. století) popisuje *Litanii Maior*, jejíž vznik připisuje Řehoři Velikému a odpovídá procesí nazývanému *Litania septiformis*, o kterém jsem se již zmínila a která se uskutečnila na papežovu výzvu v roce 590. V porovnání je viditelná pouze jedna změna: vdané ženy, které se původně scházeli pouze u sv. Štěpána¹⁰⁶ mají v 10. století ještě další místo setkání, a tím je právě bazilika sv. Petra¹⁰⁷. Sám Řehoř se hned v roce 591 zmiňuje ve svém dopise o *Litanii Maior* a označuje ji za zaběhnutou praxi. Bazilika sv. Petra v uvedeném případě sloužila jako místo bohoslužby po průvodu z kostela sv. Vavřince

---

¹⁰⁰ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 156

¹⁰¹ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 158

¹⁰² Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 122

¹⁰³ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 290

¹⁰⁴ Viz Liturgie sv. Jana Zlatoústého: 8

¹⁰⁵ Viz Řím: 230

¹⁰⁶ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 158

¹⁰⁷ Viz *The Urban Character of Christian Worship*: 139

v Lucině¹⁰⁸. Také vánoce se původně slavily v Petrově bazilice, stejně jako sobotní kvatembrové dny¹⁰⁹. Bazilika patřila k těm nejvýznamnějším ve městě, proto se zde slavila bohoslužba během velikonočního týdne (v pondělí)¹¹⁰. Jméno sv. Petra se objevuje v mnoha liturgických textech, v Římském kánonu je uveden jako první po Marii a Josefovi, kterého do kánonu zařadil teprve Jan XXIII. V litaniích je také uváděn na prvním místě mezi novozákonními postavami, a to často ve společné invokaci se sv. Pavlem. Den slavnosti obou apoštolů je určen na 29. června, stejný den si pro jejich svátek zachovali také američtí a skotští anglikáni. The Scottish Book of Common Prayer stejně jako The Proposed Book of Common Prayer of the Church of England uvádí pro 29. červen pouze Petra, jediný svátek sv. Pavla připadá na 25. ledna – obrácení sv. Pavla. K apoštolu Petrovi se vztahují i další svátky: 22. února je to svátek Stolce svatého Petra, který připomíná Petrovo pověření pastýřským úřadem, na 18. listopad připadá připomínka posvěcení římských bazilik svatého Petra a Pavla. Oba uvedené svátky patří pouze do římskokatolického kalendáře. The Canadian Book of Common Prayer uvádí ve svém kalendáři 6. červenec jako konec oktávu ke svátku apoštolů Petra a Pavla a The U. S. Book of Common Prayer řadí mezi svátky i vyznání apoštola Petra, pro které udává datum 22. ledna. Pravoslavní v Čechách slaví svátek apoštolů 12. července¹¹¹.

Bazilika sv. Pavla za hradbami postavená ve 4. století stojí údajně na apoštolově hrobě. Pavel patří spolu s Petrem a Marií k hlavním patronům města Říma, proto se v tomto chrámě konalo jedno ze statí velikonočního týdne¹¹². Stejně jako v případě apoštola Petra i apoštol Pavel je uváděn jak v Římském kánonu, tak v litaniích, kde jsou často sloučeni do jedné společné invokace. Petr a Pavel patří mezi postavy, bez kterých si nelze představit ani novější texty. Také v liturgii sv. Jana Zlatoústého mají oba své místo.

Významnou roli hrála také bazilika **sv. Vavřince za hradbami** postavená císařem Konstantinem na hřbitově, kde byl Vavřinec pohřben. Bazilika sloužila o statio v období postu.

Baziliku sv. Kříže z Jeruzaléma založila Konstantinova matka Helena ve svém paláci v roce 320 a uložila v něm relikvie svatého kříže, které přivezla z Jeruzaléma.

---

¹⁰⁸ Viz The Urban Character of Christian Worship: 159

¹⁰⁹ Viz The Urban Character of Christian Worship: 154

¹¹⁰ Viz The Urban Character of Christian Worship: 156

¹¹¹ Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář pro rok 2006

¹¹² Viz The Urban Character of Christian Worship: 156

Bazilika je samozřejmě státiem pro Velký pátek, jak potvrzuje Ordo Romanus XXIII. popisující velikonoční triduum v první polovině 8. století¹¹³. Nalezení svatého kříže si římskokatolická církev spolu s Church of England (a anglikánskými církvemi v Kanadě, USA a Skotku) připomíná 14. září. Pravoslavný český kalendář uvádí pro tento svátek 19. březen¹¹⁴.

Mezi sedm hlavních chrámů Říma patří také **bazilika sv. Šebestiána** ze 4. století umístěná nad katakombami u Via Appia. Šebestián (narozen ve 3. století, zemřel pravděpodobně roku 288 v Římě) byl často zobrazován jako mladý muž podstupující mučení. Informace o jeho životě jsou legendární, jméno uvádí pouze tridentský text litanie, kde je k němu připojen do jedné invokace papež Fabián (narozen před rokem 200, zemřel jako mučedník roku 250), který rozdělil Řím do sedmi církevním okrsků.

---

¹¹³ Viz The Urban Character of Christian Worship: 136

¹¹⁴ Viz Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář pro rok 2006

8. Modlitba litanie ke všem svatým

8.1. Struktura litanie

Modlitbu, obvykle nazývanou podle jedné ze svých částí Litanií ke všem svatým, můžeme rozdělit do šesti částí:

1. úvodní Kyrie a vzývání Trojice
2. vzývání svatých
3. snažné prosby o vysvobození
4. vzývání nebo prosby o odpuštění prostřednictvím událostí v Kristově vykupitelském životě
5. prosby
6. závěrečné vzývání Krista jako Beránka Božího.

K uvedeným šesti vlastním částem litanie byly přidávány další modlitby Galikánského původu spolu s modlitbou Otče náš a závěrečnou kolektou či kolektami, přičemž tento soubor se různě odlišoval a měnil jak v čase, tak místně. Tato litanie byla v minulých letech zkrácena a zjednodušena a galikánské dodatky byly odstraněny, ale její struktura zůstala stejná.

První prokazatelné doklady liturgické úcty svatých nacházíme v polovině 2. století¹¹⁵. Úcta se vztahuje zpočátku pouze na mučedníky – křesťané se ve výroční den smrti shromažďovali u hrobu mučedníka. Na úroveň mučedníků byli brzy postaveni apoštolé a vyznavači. Po skončeném pronásledování došli úcty i významní biskupové a církevní učitelé. Životní styl asketů a panen byl považován za druh nekrvavého mučednictví. Počet svatých velmi rostl a proto bylo v 10. století zavedeno pro svatořečení oficiální řízení. V západní církvi je až dodnes centralizováno, na Východě je prohlášení za svatého záležitostí jednotlivých eparchií. Ve vrcholném středověku došlo až k nekontrolovatelnému nárůstu úcty ke svatým, což bylo důvodem k reformačnímu protestu proti úctě svatých.

---

¹¹⁵ Viz Rok se svatými: XIII

8.2. Použití litanie ke všem svatým v liturgii

Římská liturgie zná 3 formy litaní ke svatým:

1. forma široká, kterou nabízí *Calendarium Romanum* uvádí litanii, která není používána závazně pro žádnou z liturgických slavností. Jedná se o text s možností úprav o některá jména světců (např. patrona místa nebo kostela, jména zakladatele, patrona svěcení apod.) nebo několik dalších invokací přiměřených okolnostem.
2. forma kratší se používá např. při křestní bohoslužbě v rámci velikonoční vigilie, při křtu dospělých během liturgického roku, při žehnání oltáře, při jáhenském, kněžském a biskupském svěcení, při žehnání abatyš a opatů.
3. forma krátká se nachází v obřadu křtu dětí, kdy jsou vzýváni pouze Panna Maria, svatí apoštolé Petr a Pavel, svatý Jan Křtitel a patroni křtěnce.

Použití jednotlivých forem litaní není ale zcela jednotné.

8.3. Litanie ke všem svatým používaná před II. vatikánským koncilem

Pro následující srovnání jsem použila české vydání Římského misálu z roku 1940. Litanie je velmi rozsáhlá, zahrnuje úvodní vzývání osob Trojice následované vzýváním Matky Ježíšovy a andělů. Po nich už jsou za sebe seřazeni svatí všech kategorií. Přestože název mluví o litanii ke svatým, největší prostor je dán vzývání, prosbám a odprošením Krista. Litanie má pouze jednu verzi, ale počet vyjmenovávaných světců a světic lze podle návodu zkrátit a řadu závěrečných modliteb zcela vynechat.

8.4. Litanie ke všem svatým používaná po II. vatikánském koncilu¹¹⁶

Kniha, která uvádí revidované znění litanie se nazývá *Calendarium Romanum* a ve svém úvodu se odvolává na konstituci II. vatikánského koncilu O posvátné liturgii. *Calendarium Romanum* je datováno rokem 1969. Litanie má kratší a delší verzi. Kratší text, který uvádí jak Český misál, tak i kancionál pro české a moravské diecéze se používá pro obřady různých svěcení (vždy s možností doplnění o další jména světců) a především při velikonoční vigilii s prosbou za katechumeny. Delší text zahrnutý právě v *Calendariu Romanu* není závazný pro žádnou konkrétní liturgii. Oba texty v některých

---

¹¹⁶ Viz kapitola 10.5.

částech nabízejí varianty, především v úvodních a závěrečných pasážích. Pro své srovnání použijí kratší text litanie.

8.5. Litanie ke všem svatým Starokatolické církve v ČR¹¹⁷

Litanie ke všem svatým, kterou zde použijí pro srovnání pochází z velikonoční vigilie, kde tvoří součást křestní liturgie. Litanie má stejnou strukturu jako kratší římskokatolický text používaný také při velikonoční vigilii. Výrazně se odlišuje v seznamu uváděných světců a také v odpovědi lidu na jednotlivé invokace. Vzývání svatých má formu např.: se svatým Janem – chválíme tvé jméno. Stejně jako v římskokatolickém textu jsou upřednostňováni muži před ženami.

8.6. Srovnání litaní ke všem svatým: Římský misál (1940), Český misál (1983) a litanie starokatolické církve

1. Úvodní Kyrie a vzývání Trojice

Úvodní Kyrie je ve starší verzi doplněno invokacemi „Kriste, uslyš nás“ a „Kriste, vyslyš nás“, které jsou v rámci litanie zdvojené, protože se nacházejí také v její závěrečné části. Nová verze zdvojení odstranila vypuštěním těchto invokací v úvodu.

Tridentský text doplňuje úvod vzýváním Trojice ve čtyřech invokacích.

2. Vzývání svatých

Jedná se o část, která dala celé litanii jméno. Mimo vyjmenované světce je možno přidat některá další jména svatých. První tři pozdravy tridentské verze jsou věnovány Marii Matce Ježíšově, následují archandělé Michael, Gabriel a Rafael a shrnující pozdrav všem svatým andělům a archandělům a invokace: všichni svatí blahoslavených Duchů řádové. Text z nového misálu i text starokatolický se omezují na jednu mariánskou invokaci a jeden souhrnný pozdrav andělům, který je v prvním případě navíc doplněn samostatným oslovením svatého Michaela.

V další části jsou vzýváni patriarchové a proroci, kde se všechny srovnávané texty shodly na jménech Jana Křtitele a Josefa. Tridentský ještě doplňuje souhrnné zvolání ke všem svatým patriarchům a prorokům. *Calendarium Romanum* uvádí navíc

---

¹¹⁷ Viz kapitola 10.6.

Abraháma, Mojžíše a Eliáše. Tato rehabilitace starozákonních osob je dána vyzdvižením starého zákona v minulém století¹¹⁸.

Z doby starozákonní se posunuje pohled na dobu Ježíšovu, kterou předznamenává už Jan Křtitel uvedený mezi proroky. Další část tedy vyjmenovává apoštoly a učedníky Ježíšovy. Tridentská litanie podává výčet všech apoštolů včetně Matěje, Pavla a jeho spolupracovníka Barnabáše, pokoncilní verze uvádí Petra, Pavla, Ondřeje, Jana a Maří Magdalénu (1.st., Palestina, průvodkyně Ježíšova). Starokatolická litanie přidává i Jakuba. Tridentský text tuto část doplnil o evangelisty nepatřící do kruhu Dvanácti: Lukáše a Marka a je zakončen několika souhrnnými zvoláními – všichni svatí apoštolé a evangelisté (uvedenou také ve starokatolické litanii), všichni svatí učedníci Páně. Kratší pokoncilní litanie neuvádí souhrnná zvolání po každé „kategorii“ světců. Maří Magdaléna je ve starší textu uvedena mezi laiky – ženami na konci oddílu vzývání svatých.

Výčet mučedníků zahrnuje osoby z prvokřesťanského období i svaté následujících staletí. Jména uvedená v tridentské litanii se výrazně liší od obou novějších textů. Starší text uvádí mnohem méně jmen: začíná svatými Neviňátky a pokračuje Štěpánem (1.st., Jeruzalém, jáhen)¹¹⁹, následují Vavřinec (3.st., Řím, jáhen), Vincenc (3.st., Španělsko, arcijáhen), Fabián (3st., Řím, papež) a Šebestián (3.st., Řím, voják), Jan a Pavel (4.st., Řím), Kosma a Damián (3.st., Sýrie, lékaři), Gervás a Protás (okolo 300, Milán). Opět zakončuje souhrnným oslovením všech svatých mučedníků. Z uvedeného výčtu vyplývá jednoznačné upřednostnění prvních čtyř staletí a oblastní zaměření na Itálii. Naprosto chybí mučedníci jiných oblastí i martyrové středověcí a novodobí. Tento úzký výběr rozšířil text litanie ke všem svatým platný po druhém vatikánském koncilu. Kratší text uvádí pouze Štěpána a Vavřince, Ignáce z Antiochie (2.st., Řím, biskup), Perpetuu a Felicitu (3.st., Kartágo) a Anežku Římskou (4.st., Řím). Text *Calendaria Romana* přidává dalších 13 jmen světců pokrývajících celých 20 staletí křesťanské historie. Starokatolický výčet mučedníků je nejdelší pasáží seznamu světců. S předchozími texty se shoduje pouze v několika jménech: Štěpán, Vavřinec, Ignác. Doplnjuje Hippolyta (3.st., Sardinie, vzdoropapež, spolu s Ponciánem vypovězen na Sardinii, kde oba zemřeli při práci v dolech) a Cypriána (3.st., Kartágo, biskup), Markétu (4.st., Antiochie) a Kateřinu (4.st., Alexandrie). Následující čeští mučedníci: Václav (10.st., Stará Boleslav, kníže) a Vojtěch (10., Polsko, biskup), Jan Nepomucký

¹¹⁸ Viz Dei verbum, kap.4: Starý zákon

¹¹⁹ u jmen světců uvádím v závorce dobu a místo smrti a základní charakteristiku osobnosti

(14.st., Praha, kněz), Jan Hus (15.st., Kostnice, rektor), Jeroným Pražský (15.st., Kostnice, filozof a náboženský myslitel). Poslední čtyři jména jsou uvedeny bez přídomku svatý: Dietrich Bonhoeffer (20.st., protestantský teolog), Oscar Romero (20.st., San Salvador, arcibiskup), Maxmilián Kolbe (20.st., Osvětim, kněz), Josef Štemberk z Lidic (20.st., Lidice, kněz). Kratší česká římskokatolická Litanie ke všem svatým je také doplněna o české mučedníky: Václava, Vojtěcha a Jana Nepomuského, ale bohužel zcela opomíjí postavy posledních několika staletí.

Čtvrtá část vzývání se zaměřuje na biskupy a učitele církve. Tridentský text se opět omezuje na sedm jmen: Silvestr (4.st., Řím, papež), Řehoř (6.st., Řím, papež, spolu s Ambrožem, Augustinem a Jeronýmem patří ke čtyřem latinským církevním otcům a od r. 1295 také k okruhu církevních učitelů), Ambrož (4.st., Miláno, biskup), Augustin (5.st., Hippo, biskup), Jeroným (5.st., Betlém, kněz), Martin z Tours (4.st., Tours, biskup), Mikuláš z Myry (4.st., Myra, biskup). Znovu je názorně vidět úzké prostorové rozložení uvedených postav. Jejich výběr zahrnuje navíc světce pouze prvních pěti staletí. Text *Calendaria Romana* rozšířil výčet na patnáct postav, ale kratší pokoncilní text předkládá pouze 5 jmen: Řehoř, Augustin, Martin, Atanáš (4.st., Alexandrie, patriarcha, církevní učitel) a Bazil (4.st., Cézarea – dnešní Turecko, arcibiskup, učitel církve). Z obou pokoncilních verzí byli vyňati papež Silvestr a biskup Mikuláš, snad proto, že jejich životopisy se z velké části odvolávají na legendy. Cyril a Metoděj jsou jediné dvě postavy českých dějin, které byly zařazeny do celocírkevního textu litaní ke všem svatým. Starokatolická litanie v této části opouští kategorizaci světců a uvádí církevní učitele spolu s mnichy. Pevné členění spolu se souhrnnými invokacemi na konci každé části si zachovává pouze tridentický text.

Následující část vzývání svatých zahrnuje kněze, řeholnice a řeholníky, ale tridentské znění textu zařadilo na toto místo pouze muže, pro ženy vyhradilo zvláštní – poslední část litanie. Uvádí tedy Antonína (3.st., Egypt, poustevník, otec mnichů), Benedikta (6.st., Montecassino, mnich, otec západního mnišství), Bernarda (12.st., Clairvaux, opat, církevní učitel), Dominika (13.st., Bologne, kněz, zakladatel řádu) a Františka (13.st., Assisi, řeholník, zakladatel řádu). Tento krátký výčet jmen je zakončen vzýváním všech svatých kněží, levitů, mnichů a poustevníků. Pojem levité označoval pomocné kněze, starající se o chrám a střežící jej. Novější podání ve své kratší verzi zachovalo Benedikta, Františka a Dominika a přidalo Františka Xaverského (16.st., Čína, kněz, misionář), Jana Maria Vianeye (19.st., Francie, kněz), Kateřinu Sienskou (14.st., Řím, mystička, učitelka církve) a Terezii od Ježíše (16.st., Španělsko,

řeholnice, učitelka církve). Text je zřetelně veden snahou o částečné vyvážení mužů a žen. Do oddílu řeholníků jsou pro českou provincii zařazeni Prokop (11.st., Sázava, opat), Anežka (13.st., Praha, abatyše) a Hedvika (13.st., Polsko, vévodkyně).

Nyní se opět vrátím ke starokatolickému textu litanie. Na část věnovanou mučedníkům navazují světcí bez rozdělení do jednotlivých kategorií, která začíná postavou Augustina a pokračuje Atanášem, Bazilem a Benediktem, Vincencem z Lerina (5.st., Lerin, mnich), Cyrilem (9.st., Řím, misionář) a Metodějem (9.st., misionář), Wilbrordem z Utrechtu (8.st., Lucembursko, arcibiskup), Františkem a Dominikem, Kateřinou Sienskou, Terezií z Avily (od Ježíše) a na posledním místě uvádí české patronky Anežku a Zdislavu (13.st., Lemberk, manželka a matka).

Poslední část vzývaných světců tvoří laikové, mezi které řadí text platný před II. vatikánským koncilem všechny ženy bez ohledu na jejich stav (např. i řeholnice). Ženy nejsou zařazeny do žádné jiné části tohoto původního textu. Uvádí tedy Maří Magdalénu, Hátu (3.st., Sicílie, mučednice), Lucii (4.st., Syrakusy, mučednice), Anežku, kterou novější verze litanie zařadila mezi mučeníky, Cecílii (3.st., Řím, mučednice), Kateřinu (4.st., Alexandrie, mučednice) a Anastazii (4.st., Chorvatsko, mučednice). Výčet je omezen pouze na mučednice prvních čtyř staletí dějin křesťanství. Z nich pouze Cecílie žila v manželství, i když podle legendy v čistotě. Všechny tři srovnávané litanie ke všem svatým jsou zakončeny invokací ke všem svatým a světicím Božím, v případě starokatolické litanie ve znění: se všemi svatými a světicemi Božími – chválíme tvé jméno.

Na první pohled si můžeme všimnout jednak nepoměrného zastoupení mužů a žen, především v tridentském textu, a navíc u obou římskokatolických textů naprosté absence osob posledních několika staletí. V tomto ohledu je starokatolická litanie mnohem vyrovnanější. Na základě informací uvedených v závorkách můžeme také vidět naprostou převahu postav zasvěceného života a mizivé zastoupení osob, které prožily svůj život v manželství. Tento nepoměr je zarážející, protože převážná část křesťanů žije v manželství, a proto považuji výraznější zastoupení postav tohoto typu v budoucnu za nezbytné.

Laici zakončili vzývání svatých v rámci litanie ke všem svatým a pozornost se opět obrací ke Kristu – následuje nejprve odprošování, poté prosby o vysvobození a dále prosby v různých potřebách, závěrečné krátké vzývání Krista a závěrečná modlitba.

3. Prosby a vzývání Krista

V této části jsou spojeny dva prvky: prosby a vzývání Krista s poukazem na jeho pozemský život. Tridentský text začíná slovy milostiv buď, odpusť nám, Pane a ještě další invokací ve stejném duchu. Vzývání Krista začíná prosbami o vysvobození a dále už se odvolává ke konkrétním událostem Kristova života (k narození, svatému životu, smrti a zmrtvýchvstání a k seslání Ducha svatého). Ve všech uvedených modlitbách odpovídá lid: „Vysvobod' nás, Pane“. Proseb o vysvobození zahrnuje předkoncilní litanie mnohem více než oba další texty.

4. Prosby

Prosby v různých potřebách zahrnují ve své „různosti“ žádosti o spásu, pravý křesťanský život i obecné prosby za svět. Lid odpovídá „prosíme tě, vyslyš nás“. Samozřejmostí jsou prosby za církve, na tu se také zaměřuje jediná prosba ve starokatolické litanii¹²⁰. Příkladem prosby z textu používaného ještě v první polovině 20. století může být: abys úrodu zemskou dáti a zachovati ráčil¹²¹.

5. Závěrečné vzývání Krista

Závěr litanie tvoří vzývání Krista, první invokace (Synu Boha živého) je všem srovnávaným textům společná. Tridentská litanie vzývá ve třech zvoláních Krista jako Beránka Božího a pokračuje dalšími třemi invokacemi zaměřenými ke Kristu.

Novější římskokatolický text uvedený v Českém misálu pro velikonoční vigilií končí stejně jako litanie starokatolická žehnáním křestní vody. Ale starší verze ještě zdaleka není u konce: následuje Otče náš, Žalm 70, Sláva Otci a mnoho dalších modliteb, ve kterých se objevují prvky odprošování za hříchy, slova snahy o polepšení života, prosby za papeže, zemřelé a další. Všechny tyto dodatky jak je patrné byly odstraněny a dnes už se nepoužívají.

8.7. Litanie ke všem svatým J. Franka Hendersona¹²²

Henderson se v předmluvě k textu litanie věnuje problémům stávajících litaní ke všem svatým. Zastavuje se především u výběru jmen svatých, protože seznam tvoří

¹²⁰ Litanie dále pokračuje prosbou vztahující se ke křtu a žehnání křestní vody.

¹²¹ Tato invokace se dodnes v mé domovské farnosti používá při prosebných průvodech do polí.

¹²² Viz An Inclusive Litany of the Saints: <http://www.compumart.ab.ca/fhenders/pdf/litanySS.pdf>

převážně klerikové (hlavně papežové a biskupové), převážně lidé, kteří nežili v manželství, převážně svatí starověku a středověku, převážně „pobiblické“ osoby a převážně Evropané. Ženská jména jsou někdy zasunuta do poslední části v seznamu svatých, jak to bylo patrné i z tridentského textu litanie. Navíc litaníím výrazně dominují muži.

Všechny tyto problematické prvky se autor pokusil ve své litanii odstranit. Zahrnuje např. přibližně stejný počet mužů a žen, uvádí postavy jak biblické (starozákonní i novozákonní) tak i osobnosti, kteří žili v průběhu dvaceti staletí křesťanské zkušenosti. Dále se snaží vytvořit rovnováhu mezi svatými, kteří žili v manželství a těmi, kteří zůstali svobodní a zahrnuje svaté všech částí světa i osoby s různým životním posláním.

Hendersonova litanie se zásadně liší od těch stávajících ve dvou bodech: vynechává titul „svatý“ před jmény – cílem je povzbudit společenství k přidání dalších jmen, včetně osob, které nebyly kanonizovány. Druhým novým prvkem je změna odpovědi lidu na jednotlivá zvolání. Autor nabízí možnosti: požehnaný jsi Bože, díky tobě Bože nebo kráčejte s námi. Podle Hendersona tyto odpovědi „*vyjadřují solidaritu a „ujištění o společenství na cestě“*“.

Litanie J. Franka Hendersona není kompletní litaníí skládající se z několika dílů, ale uvádí pouze seznam svatých bez jakéhokoliv úvodu ve formě Kyrie eleison nebo naopak závěru v podobě dalších proseb a modliteb. Jednotlivé části seznamu mají nadpis, který se nerecituje, pouze předznamenává následující skupinu světců.

Na prvním místě je uvedena Ježíšova rodina: Marie a Josef, Anna a Jáchym (rodiče Marie), Alžběta a Zachariáš (rodiče Jana Křtitele) a Jan Křtitel¹²³.

Druhá část zahrnuje proroky a předchůdce ve víře: Abrahám, Sára a Hagar (služka v Abrahamově domě, později matka Izmaela, jehož otcem byl Abrahám), Mojžíš a Miriam (Mojžíšova sestra), Tamar (Judova snacha, která mu později porodila dvojčata Perese a Zeracha) a Rachab (nevěstka z Jericha), Rút (snacha Noemi, prababička Davida) a Noemi, Chana (Samuelova matka) a Samuel, David, Batšeba (rodiče Šalomouna) a Šalomoun, Eliáš a Eliša (izraelský prorok a až do Eliášova nanebevzetí jeho služebník), Debora a Chulda (obě prorokyně), Izajáš a Jeremjáš (proroci), Ester (manželka krále Xerxe, hlavní postava starozákonní knihy Ester) a Judit

---

¹²³ V závorkách uvádím k jednotlivým světcům krátkou charakteristiku nebo zařazení do souvislostí. Datace a místa se vztahují ke smrti světce.

(židovská vdova, která Istí porazila Nebúkadnesarovo vojsko, hlavní postava deuterokanonické knihy Judit). Oddíl je uzavřen zvoláním svatých předchůdci a proroci.

První invokace druhé části zaměřené k apoštolům a následovníkům Krista připomíná Marii Magdalenu a ostatní ženy u hrobu. Dále uvádí apoštoly Petra a Pavla, Priscillu a Akvilu (manželé, v jejichž domě se scházela církev v Efesu), Ondřeje, Jakuba a Jana, Foibé (diákonka) a Junii (křesťanka, kterou Pavel zmiňuje v listu Římanům 16,7), Matouše, Marka, Lukáše a Jana (evangelisté), Euvodii a Synteche (diakonky ve Filipech), Barnabáše, Silu a Timotea (Pavlovi spolupracovníci). Tato část je také uzavřena souhrnnou invokací.

Na novozákonní biblické postavy navazují mučedníci. Výčet začíná prvomučedníkem Štěpánem, který je uveden v invokaci spolu s Ignácem (2.st., Řím, biskup v Antiochii) a Polykarpem (2.st., Smyrna, biskup ve Smyrně – dnešní Turecko). Hned druhá invokace uvádí čtyři mučednice: Perpetuu a Felicitu (3.st., Kartágo), Anežku (4.st., Řím) a Lucii (4.st., Sicílie). Následují angličtí patroni Tomáš Becket (12.st., Anglie, arcibiskup), Jan Fischer (16.st., Anglie, kardinál) a Tomáš More (16.st., Anglie, lord kancléř). Navazují misionáři Kanady Izák Jogues a Jan de Brébeuf (oba zemřeli v 17.st.), dále sestry uršulikny a karmelitky umučené za francouzské revoluce a misionář Karel Luanga (19.st., Uganda). Poslední invokace shrnuje všechny mučedníky Japonska, Číny a Indočíny.

Hendersonovu snahu o vyváženost mužů a žen v litanii můžeme vidět názorně v další části zahrnující vůdce církve. Ve většině litaní se jedná o kategorii ryze mužskou, v tomto případě seznam začíná jmény Tekly z Ikonie (1.st., Ikonium – dnešní Turecko, žákyně apoštola Pavla) a Jenovéfy z Paříže (6.st., Paříž, řeholnice). Dále uvádí Lva (5.st., Řím, papež) a Řehoře (6.st., Řím, papež), Ambrože (4.st., Miláno, biskup) a Augustina (5.st., Hippo, biskup), Kateřinu Sienskou (14.st., Řím, mystička, učitelka církve) a Hildegardu z Bingenu (12.st., Bingen, abatyše), Cyrila (9.st., Řím, misionář) a Metoděje (9.st., misionář), Terezii z Avily (16.st., Španělsko, řeholnice, učitelka církve) a Terezii z Lisieux (19.st., Lisieux, řeholnice, učitelka církve), Martina z Tours (4.st., Tours, biskup) a Patrika z Irska (5.st., Irsko, misionář a biskup), Brigitu z Irska (6.st., abatyše) a Brigitu švédskou (14.st., mystička), Bonifáce (8.st., Durynsko) a Liobu (9.st., Mohuč, abatyše).

Poslední část je věnována laikům, kněžím a řeholníkům. Seznam má tuto podobu: Monika z Hippo (4.st., Ostie, matka Augustina) a Benedikt africký (16.st., Sicílie, řeholník), Benedikt (6.st., zakladatel řádu) a Scholastika (6.st., patronka

benediktinského řádu), Klára a František (13.st., zakladatelé řádu), Ignác z Loyoly (16.st., zakladatel řádu) a František Xaverský (16.st., misionář), Růžena z Limy (17.st., Peru, mystička) a Juliána z Norwich (14.st., Norwich, mystička), Vincenc z Pauly (17.st., Francie, zakladatel řádu) a František Saleský (17.st., Francie, zakladatel řádu), král Ludvík (13.st., Francie), král Jindřich (11.st., Německo, císař, manžel svaté Kunhuty) a král Kazimír (15.st., Polsko), královna Hedvika polská (14.st., Krakov) a královna Alžběta uherská (14.st., Švýcarsko, královská dcera, řeholnice), princezna Olga (10.st., Kyjev, širitelka křesťanství v Rusku, babička prince Vladimíra) a princ Vladimír kyjevský (11.st., Kyjev, širitel křesťanství v Rusku), Kateri Tekakwitha (17.st., Kanada, světice indiánského původu) a Margurite Bourgeoys (17.st., Montreal, zakladatelka kongregace), Marguerite d'Youville (18.st., zakladatelka kongregace) a Jana Františka de Chantal (17.st., Francie, manželka a matka, zakladatelka řádu), Gertruda Velká (14.st., Durynsko, řeholnice) a Bernard z Clairvaux (12.st., Clairvaux, opat a církevní učitel).

Závěrečné vzývání všech svatých mužů a žen zakončuje Hendersonovu litanii ke všem svatým.

Uvedený výběr světců se naprosto liší od výše citovaných litaní a podle mého názoru ukazuje velmi barevnou mozaiku křesťanských svědků víry. Autor ji sám nabízí jako model a zároveň pramen, ze kterého je možno podle potřeb vybírat.

9. Závěr

Ve své práci jsem shrnula původ a historický vývoj litanie ve smyslu liturgického průvodu a hned v úvodu naznačila dnešní praxi v mé farnosti. Nepředpokládám výrazné oživení této praxe v České republice, především ne ve městech, protože prezentace křesťanství touto formou by nebyla vnímána zřejmě ani z větší části pozitivně. Na druhé straně mohu potvrdit stále velký zájem o liturgické průvody v mém rodišti a to i díky vhodnému duchovnímu zakotvení litanie v rámci liturgického roku. Prosebné průvody do polí nepochybně už nevystačí pouze se svým zemědělským zaměřením, proto je nezbytné uvést je i do dalších souvislostí. Tím mohou být např. liturgické texty s širším tématickým záběrem nebo vhodný cíl průvodu, ke kterému mají farníci osobní vztah. Průvody v této podobě jsou poměrně řídké, přesto průvody doplněné o procesní zpěvy tvoří základní strukturu římskokatolické bohoslužby.

V druhé části jsem se zaměřila na litanijní formu modlitby se zaměřením na výběr světců v litanii ke všem svatým. Z uvedených srovnání vyplývá:

1. jednostrannost výběru svatých v obou římskokatolických textech, kde jsou upřednostněni především svatí s životními příběhy velmi vzdálenými dnešním křesťanům. Přednost mají stále starověcí a středověcí mučedníci, biskupové a řeholníci, navíc muži výrazně převažují nad ženami.

2. snaha o rovnováhu, kterou vykazuje starokatolická litanie ke všem svatým. Výběr je vyváženější z hlediska časového, neomezuje se pouze na první tisíciletí, ale uvádí i několik postav z 20. století. Nebrání v tom ani skutečnost, že nejsou prohlášeny za svaté. Vzhledem k dějinám 20. století považují opomenutí osobností posledních stalet v římskokatolickém textu litanie ke všem svatým za velký nedostatek.

3. naprostá odlišnost Hendersenovy litanie ke všem svatým, která je vedena snahou o rovnováhu ve všech směrech. Svatí jsou také zajímavě uspořádáni, osobně považují za přínosné uvedení mužů a žen společně v jedné invokaci. Vyvážení, kterého dosáhla tato litanie by mohla být příkladem také pro římskokatolický text, a to především v uvedení světců všech světadílů a všech období křesťanské historie.

Litanie dnes není zdaleka používána v takové míře, jak tomu bylo v minulých staletích, osobně se s ní setkávám pouze několikrát ročně. Jako katolička je mi úcta ke

svatým blízká, ale vytvoření osobního vztahu k určitému světcí považují mezi současnými katolíky za záležitost spíše ojedinělou. Henderson nabízí několik variant pro odpověď lidu na jednotlivá zvolání. Mému vztahu ke svatým nejvíce odpovídá: „*kráčejte s námi na naší cestě*“.

Zájem o Litanií ke všem svatým podle mého závisí právě na jejím textu, na formulaci jednotlivých zvolání a výběru svatých.

10. Přílohy

10.1. Deprecatio Gelasii, 5. století ¹²⁴

Vzývejme s věřícím srdcem Otce, Syna i svatého Ducha: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za církev živého Boha, rozptýlenou ve světě, a za bohatství božské dobroty, prosíme a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za všechny, kdo dosvědčují Boží smíření a slouží mu, prosíme a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Zvláště prosíme za všechny, kdo mají zvěstovat slovo pravdy, aby je pochopili v celé jeho plnosti, a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za všechny, kdo se zřekli tělesných nebo duchovních požitků, aby byli znamením Božího království, prosíme Dárce duchovních darů a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za všechny, kdo vládnou a vykonávají moc, prosíme o Boží přispění, aby se starali o právo a spravedlnost, a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za dobré počasí, příznivý déšť a osvěžující vítr v proměnách ročních dob prosíme Toho, který řídí běh světa, a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za všechny, kdo uslyšeli volání k víře a zatoužili po Boží milosti, prosíme o Boží smilování a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za všechny, kdo se zamotali do lidských slabostí, povrchnosti a omylů, prosíme o lásku našeho Spasitele a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za všechny, kdo jsou trápeni nepřízní a odstrkováním, prosíme Pána, který zachraňuje, a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za lidi, kteří s křesťanskou láskou podepírají trpící, prosíme Pána, který je milosrdný, a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za všechny, kdo přišli na tyto bohoslužby, aby hledali Boha a modlili se k němu, prosíme Pána slávy a říkáme: Vyslyš nás Bože, a smiluj se.

Za odpuštění všech našich hříchů prosíme našeho mírného Pána a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

Za klid a bezpečí pro všechny, kteří zesnuli v Pánu, prosíme Pána živých i mrtvých a říkáme: Vyslyš nás, Bože, a smiluj se.

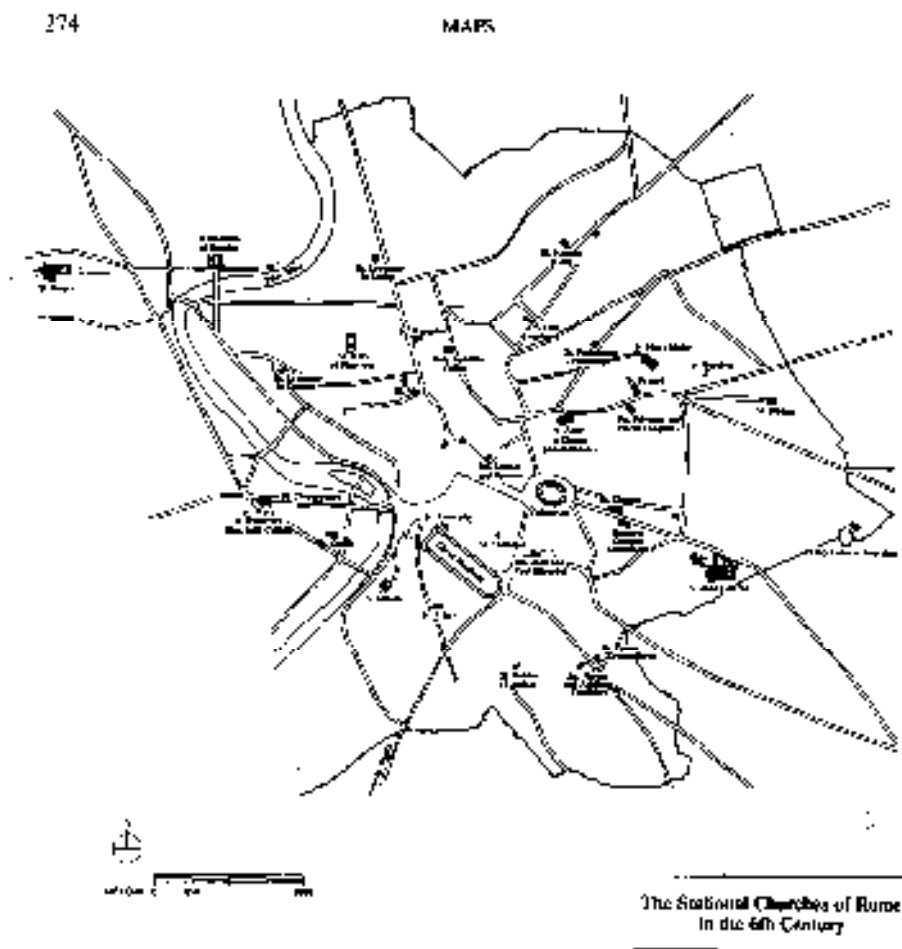
---

¹²⁴ Viz Coena – Evangelická liturgická iniciativa, <http://coena.edunix.cz/propria/20040810140455417>

Všechno, co jsme a co máme, všechno, co v nás Bůh začal a dovedl ke konci, všechno, co jsme od Boha přijali a smíme si ponechat pod jeho ochranou, to všechno svěřujeme jeho milosti a moudrosti jeho vedení a vzdáváme mu čest navěky. Amen.

10.3. Římské titulární kostely v 6. století¹²⁶

¹²⁶ The Urban Character of Christian Worship: 274

10.4. Seznam titulů z roku 499 a 595¹²⁷

Tit. Aemilianae	Tit. SS. IV Coronatorum
Tit. Anastasiae	
Tit. Apostolorum	Tit. SS. Apostolorum
Tit. Caeciliae	Tit. S. Caeciliae
Tit. Chrysogoni	Tit. S. Chrysogoni
Tit. Clementis	Tit. S. Clementis
Tit. Crescentianae	Tit. S. Sixti
Tit. Cyriaci	Tit. S. Quiriaci
Tit. Damasi	Tit. S. Damasi
Tit. Equitii	Tit. S. Silvestri
Tit. Eusebii	Tit. S. Eusebii
Tit. Fasciolae	Tit. SS. Nerei et Achillei
Tit. Gaii	Tit. S. Susannae
Tit. Julii	
Tit. S. Laurentii	Tit. S. Laurenti
Tit. Lucinae	
Tit. Marcelli	Tit. S. Marcelli
Tit. Marci	Tit. S. Marci
Tit. S. Matthei	
Tit. Nicomedis	Tit. SS. Marcellini et Pauli
Tit. Pamachii	Tit. SS. Johannis et Pauli
Tit. Praxidae	Tit. S. Praxedis
Tit. Priscae	Tit. S. Priscae
Tit. Pudentis	Tit. S. Pudentis
Tit. Romani	
Tit. S. Sabinae	Tit. S. Savinae
Tit. Tigridae	Tit. S. Balbinae
Tit. Vestinae	Tit. S. Vitalis
Tit. Vizantis (Byzantis)	

---

¹²⁷ Viz The Urban Character of Christian Worship: 114

10.5. Litanie ke všem svatým – text platný po II. vatikánském koncilu¹²⁸

Pane, smiluj se 2x
Kriste, smiluj se 2x
Pane, smiluj se 2x

Svatá Maria, Matko Boží,
Svatý Michaeli,
Svatí Boží andělé,

oroduj za nás (orodujte za nás)

Svatý Jene Křtiteli,
Svatý Josefe,
Svatý Petře a Pavle,
Svatý Ondřeji,
Svatý Jene,
Svatá Maří Magdaléno,
Svatý Štěpáne,
Svatý Ignáci z Antiochie,
Svatý Vavřínče,
Svatá Perpetuo a Felicito,
Svatá Anežko,
Svatý Řehoři,
Svatý Augustine,
Svatý Athanasie,
Svatý Bazile,
Svatý Martine,
Svatý Benedikte,
Svatý Františku a Dominiku,
Svatý Františku Xaverský,
Svatý Jene Maria Vianneyi,
Svatá Kateřino Sienská,
Svatá Terezie od Ježíše,

Všichni svatí a světice Boží,

---

¹²⁸ Viz Český misál: 262. Po vzývání svatých následuje modlitba za katechumeny, popřípadě pouze žehnání křestní vody.

10.6. Litanie ke všem svatým Starokatolické církve v ČR¹²⁹

Pane, smiluj se. Pane, smiluj se.
Kriste, smiluj se. Kriste, smiluj se.
Pane, smiluj se. Pane smiluj se.

Se svatou pannou Marií, tvou matkou - chválíme tvé jméno.
Se všemi božími anděly - chválíme tvé jméno.
S patriarchy a proroky - chválíme tvé jméno.
Se svatým Janem Křtitelem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Josefem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Petrem a Pavlem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Ondřejem a Jakubem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Janem - chválíme tvé jméno.
Se všemi svatými apoštoly a evangelisty - chválíme tvé jméno.
Se svatou Máří Magdalenou - chválíme tvé jméno.
Se svatým Štěpánem a Vavřincem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Ignácem z Antiochie - chválíme tvé jméno.
Se svatým Hypolitem a Cyprianem - chválíme tvé jméno.
Se svatou Markétou a Kateřinou - chválíme tvé jméno.
Se svatým Václavem a Vojtěchem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Janem Nepomuckým - chválíme tvé jméno.
Se svatým Janem Husem a Jeronýmem Pražským - chválíme tvé jméno.
S Ditrichem Bonhoeffem a Oscarem Romerem - chválíme tvé jméno.
S Maxmilianem Kolbem a Josefem Štemberkou z Lidic - chválíme tvé jméno.
Se všemi svatými mučedníky a mučednicemi - chválíme tvé jméno.
Se svatým Augustinem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Athanasiem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Basilem a Benediktem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Vincencem z Lerina - chválíme tvé jméno.
Se svatým Cyrilem a Metodějem - chválíme tvé jméno.
Se svatým Wilibrordem z Utrechtu - chválíme tvé jméno.
Se svatým Františkem a Dominikem - chválíme tvé jméno.
Se svatým N - chválíme tvé jméno
Se svatou Kateřinou Sienskou - chválíme tvé jméno.
Se svatou Terezií z Avily - chválíme tvé jméno.
Se svatou Anežkou a Zdislavou - chválíme tvé jméno.
Se všemi svatými a světicemi Božími - chválíme tvé jméno.

Měj s námi slitování, vysvobod' nás Pane.
Ode všeho zlého vysvobod' nás. Pane.
Ode všeho hříchu vysvobod' nás, Pane.
Svým narozením a svým svatým životem vysvobod' nás, Pane.
Svou smrtí a zmrtvýchvstáním vysvobod' nás, Pane.
Sesláním Ducha svatého vysvobod' nás, Pane.

---

¹²⁹ Velikonoční vigilie, in Coena – Evangelická liturgická iniciativa, www.coena.edunix.cz

I když jsme hříšníci - prosíme tě, vyslyš nás.

Obnov Církev v pravdě a posiluj ji v lásce, prosíme tě, vyslyš nás.

Dej svým vyvoleným ať se ve křtu narodí k tvému životu, prosíme tě, vyslyš nás.

(Požehnej tuto vodu a dej, ať se ti, kdo v ní budou pokřtěni, narodí k tvému životu, prosíme tě, vyslyš nás.)

Ježíši, Synu Boha živého, prosíme tě, vyslyš nás.

10.7. Inklusivní litanie ke všem svatým¹³⁰

J. Frank Henderson

[Ježíšova rodina]

Svatí Marie a Josefe¹³¹
Svatí Anno a Jáchyme
Svatí Alžběto a Zachariáši
Svatý Jene Křtiteli

[Proroci a praotcové víry]

Svatí Abrahame, Sáro a Hagaró
Svatí Mojžíši a Miriam
Svaté Tamaro a Rachabo
Svaté Rút a Noemi
Svatí Chano a Samueli
Svatí Davide, Batšebo a Šalamoune
Svatí Eliáš a Elišo
Svaté Deboro a Chuldo
Svatí Izajáši a Jeremjáši
Svaté Ester a Judit
Svatí praotcové a proroci

[+ další jména]

[Apoštolové a následovníci Krista]

Svatá Marie Magdaléno a ostatní ženy u hrobu
Svatí Petře a Pavle
Svatí Prisko a Akvilo
Svatí Ondřeji, Jakube a Jane
Svaté Foibé a Junie
Svatí Matouši, Marku, Lukáši a Jane
Svaté Euodie and Syntyché
Barnabáši, Silasi a Timoteji
Všichni učedníci Kristovi

[+ další jména]

[Mučedníci]

Svatí Štěpáne, Ignáci a Polykarpe
Svaté Perpetuo a Felicito, Anežko a Lucie
Tomáši Beckete, Jene Fishere a Tomáši More
Svatí Izáku Joquesi a Jene z Brebeuf se svými druhy
Sestry uršulinky a karmelitky zavražděné při Francouzské revoluci

---

¹³⁰ Inklusivní litanie ke všem svatým, <http://www.compumart.ab.ca/fhenders/pdf/litanySS.pdf>

¹³¹ Odpovědi lidu viz kapitola 8.7..

Svatý Karle Luango se svými druhy
Svatí mučedníci Japonska, Číny a Indočíny
Všichni svatí svědkové Krista

[+ *další jména*]

[*Učitelé církve*]

Svatí Teklo z Ikónia a Jenovéfo z Paříže
Svatí Lve a Řehoři
Svatí Ambroži a Augustine
Svaté Kateřino Sienská a Hildegardo z Bingen
Svatí Cyrile a Metoději
Svaté Terezie z Avily a Terezie z Lisieux
Svatý Martine z Tours a Patriku Irský
Svaté Brigito Irská a Brigito Švédská
Svatí Bonifáci a Liobo
Všichni svatí učitelé církve

[+ *další jména*]

[*Laici, kněží a řeholníci*]

Svatí Moniko z Hippo a Benedikte Africký
Svatí Benedikte a Scholastiko
Svatí Kláro a Františku
Svatí Ignáci z Loyoly a Františku Xaverský
Svaté Růženo z Limy a Juliáno z Norwiche
Svatí Vincenci z Pauly a Františku Salesský
Svatý králi Ludvíku, králi Jindřichu a králi Kazimíre
Svaté královny Hedviko Polská a Alžběto Maďarská
Svatí kněžno Olgo a kníže Vladimíre Kyjevský
Svaté Kateřino Tekakwito a Marléto Bourgeoysová
Svaté Markéto d'Youville a Jano Františko Chantal
Svatí Gertrudo Velká a Bernarde z Clairvaux
Všichni svatí mužové a ženy

[+ *další jména*]

11. Literatura

- BALDOVIN, John F.. *The Urban Character of Christian Worship (The Origins, Development, and Meaning of Stational Liturgy)*, Ed. Orientalia Christiana, Roma 1987
- BERGER, Rupert. *Kleines liturgisches Wörterbuch*, Herder Freiburg-Basel-Wien 1969
- BUCHBERGER, Michael. *Lexikon für Theologie und Kirche (svazek IV.)*, Herder, Freiburg 1961
- DAVIES, J. G. (editor). *A New Dictionary of Liturgy and Worship*, SCM Press LTD, London 1986
- DOUGLAS, J. D. (vedoucí editor). *Nový biblický slovník*, 1. vydání, Návrat domů, Praha 1996
- EMMINGHAUS, Johannes H.. *Eucharistie*, Sít', Praha 2001
- HRADILEK, Pavel. KONZAL, Václav. *Liturgicko-teologický tématický významový slovníček*, Sít', Praha 2004
- KÁBRT, Jan a kol.. *Latinsko český slovník*, 4. vydání, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1996
- NITSCHKE, Horst. *Lexikon Liturgie (Gottesdienst, Christliche Kunst, Kirchenmusik)*, Lutherisches Verlagshaus, Hannover 2001
- SENN, Frank C. *Christian liturgy – Catholic and Evangelical*, FORTRESS PRESS, Mineapolis 1997
- Bible (Český ekumenický překlad)*, Česká biblická společnost 1993
- Calendarium Romanum*, Typis polyglottis Vaticanis MCMLXIX, Libreria Editrice Vaticana 1969
- Český misál*, Česká biskupská komise, Praha 1983
- Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002
- Lexikon pro teologii a církev, díl 6*, Herder, Freiburg-Basel-Roma-Wien 1997
- Liturgie sv. Jana Zlatoústého*, Sít', Praha 2002
- Rok se svatými*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1994
- Řím (společník cestovatele)*, Euromedia Group, 3. vydání, Praha 2003

Římský misál, přeložil a poznámkami liturgickými opatřil Marian Schiller, 3. vydání, Opatství Emauzské, Praha 1940

Texty v elektronické podobě:

BRONKOVÁ, Johana. Baziliky, chrámy a kostelíky města Říma, <http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=9>

HENDERSON, J. Frank. *An Inclusive Litany of the Saints*, <http://www.compumart.ab.ca/fhenders/pdf/litanySS.pdf>

MIRANDA, S.. *The Cardinals of the Holy Roman Church*, <http://www.fiu.edu/~mirandas/consistories-ii-v.htm>

NYBORG, Chris. *Guide to the churches of Rome*, <http://roma.katolsk.no/stations.htm>

Catholic Encyclopedia on CD-ROM, <http://www.newadvent.org/cathen/14031b.htm>

Coena - evangelická liturgická iniciativa, www.coena.edunix.cz

Cyrlometodějský český pravoslavný kalendář pro rok 2006, Pravoslavné vydavatelství Eliáš, www.pravoslav.or.cz/kalendarium

Dobrý pastýř – Brněnský pravoslavný věstník, prosinec 2003, <http://www.pravoslavbrno.cz>

Ottova encyklopedie, autoři: Avion CS, s.r.o., AMD, v.o.s.

Putování Egeriino in CD ROM Liturgika, Síť, Praha 2001